

DE ZELFZWICHTER 1995

Vereniging Vrienden van de Groninger Molens

Maart, nummer 77

Bij de voorplaat:

Koren- en pelmolen *De Rijzende Zon* te Meeden. Deze foto is kort voor de sloop van de molen genomen. Bij molennieuws leest u meer over deze molen. (foto: CEvdH, maart 1957)

BAKKER *de Rappe Schoenlapper*
Fa. DOORNBOS

A-kerkhof 33 - 9712 BC Groningen
Telefoon 050-120807

Naar windmolen

Joesuert

te Feerwerd voor:

- ✓ tarwemeel
- ✓ tarwebloem
- ✓ rijst
- ✓ gort
- ✓ pannekoekmeel
- ✓ gemengd graan
- ✓ en andere molenprodukten
(ook voor zelfbakkers/sters)

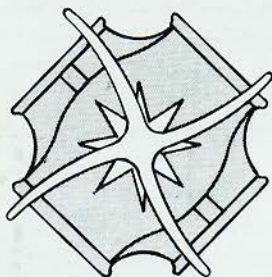

Dinsdag t/m zaterdag geopend van
13.00 - 17.00 uur

Molenaar Rolf Wassens

☎ 0 59 41 - 15 45

DE ZELFZWICHTER

**Jaargang 22, nummer 77
Maart 1995**

De Zelfzwichter is het orgaan van de Vereniging van Vrienden van de Groninger Molens, opgericht op 4 oktober 1973. Het blad verschijnt in de maanden **maart, juni, september en december**. Aan het lidmaatschap van de Vereniging van minimaal f 25,- per jaar is het abonnement van De Zelfzwichter gekoppeld. Losse nummers kosten f 2,50 exclusief porto.

Correspondentie-adressen:

- Vereniging van Vrienden van de Groninger Molens, Postbus 213, 9700 AE Groningen.
- Redactie van De Zelfzwichter, p/a H.A. Hachmer, Mezenlaan 43, 9663 CM Nieuwe Pekela

Adressen van het dagelijks bestuur:

T. Kalk (voorzitter), Rijksweg 148, 9743 AP Groningen, ☎ 050 - 416386
G.J. de Vries (secretaris), Donellenlaan 66, 9679 CG Scheemda, ☎ 05979 - 1931
B. Tiemens (penningmeester), Herestraat 11, 9843 AH Grijpskerk, ☎ 05947 - 13450

Aan dit nummer werkten mee:

H. Blaauw, M.E. van Doornik, W. Elfrink,
C.E. van der Horst, T. Kalk, M. Kukler,
B. Oomkens, G.J. de Vries, I. Wierenga-Spijk,
H. Wolthuis, D. van der Zee

Redactie:

W.O. Bakker, Harkstede
H. Berends, Sebaldeburen
P. van Dijken, Uithuizermeeden
H.A. Hachmer, Nieuwe Pekela

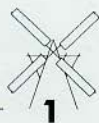
Drukwerk:

Drukkerij Hoekstra, Grijpskerk
Opplage: 775 exemplaren

In deze Zelfzwichter:

Redactioneel	2
Molenfoto's	2
Bestuursmededelingen	3
Verslag beleidsvergadering	5
Verslag najaarsvergadering	7
Molennieuws	8
Brochure in de Duitse taal	15
Nationale Molendag	15
Rijksdienstmonumentenzorg en biotoop	17
Het beeldkwaliteitsplan als hulpmiddel	18
Gildenieuws	19
Presentatie van het boek "De Standerdmolen"	21
Mobilisatie 1914-1918	23
Historische feiten over De Jonge Hendrik	25
Naar De Keukenhof	28
Verstild verleden (deel 12)	30
Molens rond 1628	32
Over een molenverzameling	36
Molentjes	40
Molenactiviteiten kalender	40
Nieuwe leden	40
Molenswinkelje	binnenkant omslag

Bijlagen: Lijst met contactadressen van molens in Groningen
brochure "TIMS"

Redactioneel

Het nieuwe jaar is weer begonnen en we hebben de Zelfzwichter weer eens in een nieuw jasje gestoken. Zo hopen we de lezer, maar ook andere belangstellenden warm te laten lopen voor molens. Onze lezers zijn vooral volwassenen, maar we weten dat de jeugd de toekomst heeft. Neem uw kinderen of kleinkinderen eens mee naar de molen, of maak het plaatselijke hoofd van de school enthousiast voor molens. Attendeer hen op de *Fondation Pégase*, een groep Euro-parlementariërs, die in 1994 het initiatief namen om plaatselijke monumenten te laten adopteren door scholen. De leerlingen kunnen zo een tentoonstelling over het object maken, een video, een spel of bijvoorbeeld een boekwerkje. Het voordeel is dat de kinderen vaak weer de ouders meeslepen en beiden respect krijgen voor het monument. Het is vaak zo vanzelfsprekend dat een monument er is. In Italië worden dergelijke projecten al meerdere jaren met succes georganiseerd. Als we in Nederland hetzelfde kunnen bereiken, dan is er voor de monumenten een belangrijke stap voorwaarts gezet. Bedenk dat onze kinderen en kleinkinderen de ambtenaren van de toekomst zijn!

H. A. Hachmer

Molenfoto's

In het vorige Redactioneel werd u opgeroepen om molenfoto's te sturen van actieve en ijverige Groninger molenaars tijdens de winter.

Het resultaat ziet u hieronder: Niets dus!

Draaiden er afgelopen winter geen molens in Groningen of hadden onze lezers te koude vingers om de sluiterknop van het fototoestel te bedienen. We denken het laatste.

We geven onze leden nog één keer een kans, of moet een Groninger altijd een prijs winnen om aan iets mee te doen? Goed dan, we zwichten voor de druk. De winnaar krijgt een zelf te verzorgen voettocht langs alle Groninger molens!

We wachten af. De foto's kunt u zenden naar: H.A. Hachmer, Mezenlaan 43, 9663 CM te Nieuwe Pekela.

Voor het volgende nummer van "De Zelfzwichter" (juni 1995) wordt u verzocht uw kopij in te zenden vóór

22 mei 1995

Bestuursmededelingen

door T. Kalk en G.J. de Vries

Molenroute's en openingstijden

Regelmatig bereiken ons verzoeken om inlichtingen over te rijden (fiets)routes langs onze mooie molens.

Ook uit de enquête is deze wens naar voren gekomen. Het bestuur is van mening dat deze manier van molenpromotie zeker onder de aandacht moet worden gebracht. Daarom willen wij graag weten waar zoal molenroutes aanwezig zijn. Molenaars, is uw molen opgenomen in zo'n route, laat het ons weten, graag met zoveel mogelijk gegevens over de organisatie en de uitgifte daarvan.

Een tweede veel gehoorde vraag is, wanneer molens te bezichtigen zijn, met andere woorden, zijn er vaste openingstijden.

Als aanvulling op de jaarlijks uit te geven lijst van vrijwillige molenaars willen wij ook graag bekendmaken op welke tijdstippen men uw molen kan bezoeken. Heeft u geen vaste dag of tijd, geef dan bijvoorbeeld aan "na telefonische afspraak". Over beide zaken zien wij graag uw reactie tegemoet via ons Postbusnummer 213, 9700 AE te Groningen.

Molenpromotie

Jaarlijks wordt in de Martinihal te Groningen in de maand december een zogenaamde kleine dierenshow gehouden. In het "Randgebeuren" heeft één van onze vrijwillige molenaars al enkele jaren zich gepresenteerd met het doel gelden bijeen te brengen voor noodzakelijke restauratie werkzaamheden. Omdat die nu inmiddels zijn uitgevoerd, kwam het verzoek binnen om door te gaan met het verzorgen van een molenstand tijdens genoemde show.

Het bestuur heeft contact gezocht met de *Stichting De Groninger Molen* en uit oogpunt van molenpromotie is besloten ons daar gezamenlijk te presenteren. Daarbij hebben we gebruik gemaakt van de expositiepanelen van de Stichting en van eigen ontworpen materialen.

In samenwerking met de reeds eerder aangehaalde vrijwillig molenaar hebben wij daar een ledenwerfactie gehouden met als resultaat dat we tien nieuwe leden mochten inschrijven. Dit alles overziende gaan we zeker hiermee door.

Wij willen graag de vrijwilliger bedanken die ons op dit spoor heeft gezet en bovendien alle medewerking heeft verleend.

We willen deze vorm van samenwerking tussen vrijwilliger en Vereniging vaker toepassen. Daarbij zal eveneens de *Stichting De Groninger Molen* haar medewerking verlenen.

Wordt er bij u in de buurt iets georganiseerd, laat het ons dan weten. We praten er dan samen over en mogelijk maken we er iets moois van.

Enquête (deel 2)

De enquête-commissie heeft nog niet alle gegevens uit de enquête van vorig jaar kunnen verwerken. Het ligt in de bedoeling de presentatie van het tweede deel van deze enquête te presenteren op de najaarsvergadering, waarna publikatie in het decembernummer van *De Zelfzwichter* volgt.

Amerikaanse windmotor

De Amerikaanse windmotor is intussen opgehaald uit Ten Boer en wordt momenteel in Scheemda geconserveerd. Samen met de gemeente Scheemda, de molenstichting Oldambt en de stichting Nieuwolda wordt er gewerkt aan de voorbereiding voor de herbouw op een locatie ten noorden van Nieuwolda aan het Termunterzijldiep.

Overleg met Stichting De Groninger Molen

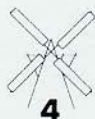
Binnenkort wordt er gesproken over wederzijdse activiteiten en afstemming op p.r.-gebied voor de molens. Ook wordt overleg gevoerd over het voornemen voor een molenmuseum in Ten Boer.

Voorjaarsvergadering

De voorjaarsvergadering zal worden gehouden op 20 april in het restaurant van de Veemarkthallen te Groningen. Na de pauze zal de heer W.O. Bakker iets vertellen over paltrokmolens in de provincie Groningen en vervolgens zullen de heren Van der Heide en Van Schooten, werkzaam op de paltrokmolen *De Eenhoorn* te Haarlem, een presentatie houden over paltrokmolens. De leden van de vereniging ontvangen nog een uitnodiging.

Nieuwe series ansichtkaarten en molenfoto's

Het molenwinkeltje bij de familie Dijk te Aduard zal worden uitgebreid met een serie molenansichtkaarten en twee series molenfoto's, beiden op het formaat 10 x 15 cm. De ansichtkaarten zijn de nieuwe kaarten van diverse koren- en poldermolens verspreid over de provincie. De foto's zijn gemaakt van koren- en poldermolens, waarvan nog geen kleuren ansichtkaarten zijn verschenen. (zie voor meer informatie achterin deze *Zelfzwichter*)

Molenactiviteitenkalender (zie pag. 40)

Op diverse molens worden regelmatig draaidagen of andere activiteiten georganiseerd. Om hieraan grotere bekendheid te geven wil onze Vereniging een molen-activiteitenkalender opnemen in *De Zelfzwichter*. Dit kan wellicht ook voorkomen dat er teveel activiteiten op één dag plaatsvinden. De molenaars of moleneigenaren die een activiteit hebben gepland worden verzocht deze vroegtijdig bekend te maken via Postbus 213 van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens, 9700 AE Groningen.

Verslag van de beleidsvergadering van de Vereniging op woensdag 16 november 1994 in het verenigingsgebouw van de Nederlands Hervormde Kerk te Hoogkerk.

Aanwezig waren 29 leden, waarvan 6 bestuursleden.

Opening

De voorzitter, de heer Kalk, opent de vergadering om 20.15 uur met een woord van welkom aan de aanwezige leden en aan het erelid, de heer Dijk. Hij doet mededeling van de gewijzigde werkwijze van het bestuur. Het dagelijks bestuur vergadert maandelijks en het algemeen bestuur een keer per twee maand. Hierdoor is een aantal mensen minder bezet. De commissies zullen opnieuw op de rails worden gezet.

Ingekomen stukken en mededelingen

Bericht van verhindering van de Stichting De Groninger Molen en de heer De Jong.

Verslag van de voorjaarsvergadering 1994

Het verslag van de voorjaarsvergadering op 22 april 1994 wordt door de secretaris, de heer De Vries, voorgelezen. Het verslag wordt ongewijzigd goedgekeurd.

Behandeling van de gehouden enquête

Verslag wordt gedaan door de opsteller van de enquête mevrouw Tiemens. Zij heeft samen met de heer Kalk de gegevens van de enquête uitgewerkt. Er zijn 314 enquêteformulieren teruggezonden. Dit is een zeer goede respons van de 750 leden van de Vereniging. In het gedeelte dat is gepresenteerd werden de concrete vragen behandeld. In de *Zelfzwichter* zal een uitgebreid verslag worden opgenomen van de resultaten van de enquête. Het tweede gedeelte van de enquête zal in 1995 worden gepresenteerd.

Jaarplan 1995

Over het jaarplan 1995 werden diverse vragen gesteld. Toegelicht werd dat de Vereniging zich wil inzetten voor de huidige 83 molens in de provincie. Er is in het verleden al te veel afgebroken. De ontwikkelingen en plannen van de moleneigenaren zullen kritisch worden gevolgd. De Vereniging heeft vele idealen, maar is toch beperkt in haar mogelijkheden. Voor zover mogelijk werden vragen beantwoord over de biotoop van de *Kloostermolen* te Garrelswier en de wijziging van het wiekenkruis van de *Westerse molen* te Nieuw-Scheemda.

Het jaarplan 1995 werd aanvaard door de aanwezige leden.

Contributieverhoging van f 20,- naar f 25,-

In de enquête werd gevraagd hoe de leden dachten over de contributieverhoging van f 20,- naar f 25,-. Slechts 5% van de leden had hier problemen mee en gaf te kennen het lidmaatschap te willen beëindigen. De verhoging van de contributie geeft echter een dermate grotere opbrengst dat het aanvaardbaar is dat er enkele leden zullen opzeggen. De aanwezigen gaan zonder stemming akkoord met de voorgestelde contributieverhoging.

Begroting 1995

De subsidie aan derden betreft een aanvulling van het molenfonds. De excursies dienen zelfvoorzienend te zijn. In 1993 is er een extra excursie georganiseerd in verband met het 20-jarig bestaan van de Vereniging, maar hier stonden ook extra inkomsten tegenover. De begroting wordt zonder stemming aanvaard door de aanwezigen.

Rondvraag

Gevraagd wordt naar de plannen voor een ledenwerfactie. Er zijn al wel ideeën geformuleerd maar nog geen uitgewerkte plannen. Ida Wieringa en Bart de Waal voeren vervolgens een act op hoe zij de ledenwerving willen aanpakken op 10 en 11 december a.s. in de Martinihal. Een zeer geslaagd initiatief. Melding wordt gedaan van een bezoek van een delegatie van het bestuur aan de molen Goliath en haar vrijwillig molenaar Ida Wieringa, waarbij waardering is uitgesproken over de geslaagde actie voor een nieuw rietdek en de financiering ervan.

Sluiting

Niets meer aan de orde zijnde sluit de voorzitter, de heer Kalk, om 22.00 uur de vergadering en wenst iedereen wel thuis.

Verslag najaarsvergadering van de Vereniging op donderdag 24 november 1994 in zalencentrum Balk te Zuidhorn. Aanwezig waren 62 leden, waarvan 4 bestuursleden.

Opening

De voorzitter, de heer T. Kalk, opent de vergadering om 20.15 uur met een woord van welkom aan 3 ereleden. Hij maakt melding van een nieuw dagelijks bestuur bestaande uit T. Kalk, voorzitter, G.J. de Vries, secretaris en B. Tiemens, penningmeester. De heer Kosmeyer maakt de bestuursvergaderingen mee, maar moet nog tot bestuurslid worden benoemd.

Het bestuur wil graag contact met de leden als er iets bijzonders aan de hand is.

Vorige week is de beleidsvergadering gehouden, waarin is besloten tot contributieverhoging van f 20,-. naar f 25,-. per jaar. De verhoging is voor het eerst sinds 9 jaar. Veel mensen geven reeds een extra bijdrage en worden verzocht dit ook in de toekomst te doen, want de Vereniging heeft veel geld nodig voor de Verenigingsactiviteiten.

Ingekomen stukken en mededelingen

Een brief van de heer Van den Hombergh te Haren met mededeling van verhindering en met enkele vragen die door het bestuur zullen worden behandeld. Verder bericht van verhindering van de heer Humbert.

Verslag van de enquête

Mevrouw Tiemens doet verslag van de enquête. Zij heeft samen met de heer Kalk de 314 teruggezonden formulieren gerubriceerd. De enquête wordt in twee keer behandeld. Het eerste gedeelte is gewijd aan de exacte vragen. Het tweede gedeelte zal gaan over de suggesties van de leden met betrekking tot de Verenigingsactiviteiten. Voor de uitkomsten van het eerste gedeelte van de enquête wordt verwezen naar het december 1994 nummer van De Zelfzwichter.

Mededelingen over de molens in het Westerkwartier

Er kunnen weinig mededelingen worden gedaan over de molens in het Westerkwartier om de verhoudingen binnen de gemeente Zuidhorn niet verder te verstoren. Melding wordt gemaakt van het nieuwe rietdek op poldermolen *De Eendracht* te Sebaldeburen.

Diaserie over de molens in het Westerkwartier

De heer Bakker uit Harkstede laat vervolgens 100 dia's zien over de molens in het Westerkwartier en enkele daarbuiten, voorzien van uit-

voorige toelichting over bouw, afbraak en ligging en verdere bijzonderheden. De heer Bakker wordt van harte bedankt voor de vertoning van de dia's en hem wordt een cadeaubon aangeboden.

Rondvraag

Hier wordt geen gebruik van gemaakt.

Sluiting

Niets meer aan de orde zijnde sluit de voorzitter, de heer Kalk, de vergadering en wenst iedereen wel thuis.

molennieuws

Molennieuws

De nummers bij deze molennieuwtjes verwijzen naar het molennummer in de tweede druk (1981) van het Groninger Molenboek.

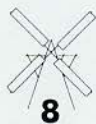
7. **Koren- en pelmolen De Jonge Hendrik te Den Andel.**

De molen heeft het sinds 1985 zonder tarwepletterij moeten stellen. Dat was voor de vrijwilliger, die het moleninterieur wil behouden zoals het in de tijd van Tiddo Muda was, een doorn in het oog. Tot zijn verrassing heeft hij de originele onderdelen van de pletterij elders gevonden en naar de molen terug gebracht. Na een restauratie van 2 maanden staat de pletterij met een nieuw grenen gestoelte weer op zijn oude plaats en kan door windkracht middels een vierde schijfloop worden aangedreven.

De vrijwilliger is begonnen met het reconstrueren van de oorspronkelijke, typische Groninger ramen in het achterkeuvelens van de kap. Deze ramen zijn in 1972 vervangen door luiken. Het gave gedeelte van de vervangen korte spruit zal worden gebruikt om hieruit een steenkraan te maken.

9. **Poldermolen Krimstermolen te Zuidwolde.**

Afgelopen najaar werd de verrotte lange schoor vernieuwd. Van de andere lange schoor werd de onderste anderhalve meter vervangen door een stuk uit het vernieuwde exemplaar. De molenmaker timmerde ook een nieuw stormschild op de kap, dit ter vervanging van het oude dat ernstige lekkage in de kap veroorzaakte. Eind december werden de onderdelen voor de nieuwe kruiier in de molen afgeleverd. Deze werden door de vrijwillig molenaar rood geverfd, nadat ze eerst al in de twee componenten

teer waren gezet door de "fabrikant", in dit geval de constructiebankwerkers van het waterschap Hunsingo. Er moest nog één onderdeel worden aangepast, daarna zal deze zwaar uitgevoerde lier weer aan de staart gemonteerd kunnen worden.

13. Poldermolen Koningslaagte te Zuidwolde.

Door de firma Dunning werd de vijzel gelicht, waarna het lager onderaan de vijzel vernieuwd werd. Tevens werden de luiken op de vijzelbak vervangen. Vrijwilligmolenaar Marcel Duursma van deze molen, is verhuisd naar Pieterburen. Hij zal zich nu meer gaan bezighouden met de molen *De Vier Winden*. Vrijwilliger/bewoner van het muldershuisje H.J. Berghuis heeft nu alleen het beheer over deze molen én de *Wilhelmina*. Zo zijn er nog wel enkele molens bij de molenstichting "Hunsingo e.o." die onvoldoende bemand zijn. Nieuwe (leerling)molenaars zijn hier dus extra welkom. Informatie bij de heer J.A.L. Trouw, secretaris van molenstichting Hunsingo, ☎ 05900-48264

18. Koren- en Pelmolen Ceres te Spijk.

De molen is hoognodig aan een restauratiebeurt toe. Een verzoek aan de gemeente Delfzijl tot plaatsing op het meerjaren programma voor restauraties is tot op heden nog niet gehonoreerd.

De houten bekleding van het achtkant moet worden vernieuwd, terwijl ook de stelling momenteel niet meer betrouwbaar is. In het afgelopen jaar zijn er een aantal noodzakelijke werkzaamheden uitgevoerd. Van het achtkant zijn 3 velden met enkel kleedhout opnieuw bekleed met dubbel kleedhout. Om de kosten te drukken zijn de hoekverbindingen van het horizontale kleedhout vervangen door een afdichting van aluminium plaatjes. Tevens is de stelling aangepakt, waarbij de schoren, die eerst halverwege aan de achtkantstijlen waren bevestigd zijn verlengd en nu weer rusten op de betonnen stiepen. Hiermee is de originele constructie weer aangebracht. Na deze grote onderhoudsbeurt zal getracht worden de nodige financiële middelen voor een vervolg bijeen te brengen.

32. Korenmolen De Lelie te Eenrum.

De restauratie is gestart en zal dit voorjaar worden afgerond. Op 3 mei zal de kap worden herplaatst. Tegelijkertijd zal op die dag de dorpsgemeenschap een geldbedrag overhandigen aan de Stichting De Groninger Molen. Door diverse acties, waaronder een sponsorloop, is er een groot bedrag bijeen gebracht. Geprobeerd wordt de molen meer te betrekken bij activiteiten die plaats vinden

in het dorp. De eerste plannen zijn er. Deze zullen worden uitgewerkt en op hun haalbaarheid worden getoetst. Molenaar T. Baars is naarstig op zoek naar vrijwilligers die hem kunnen ondersteunen bij de diverse activiteiten rond de molen. (☎ 05959-1768)

34. Koren- en Pelmolen De Vier Winden te Pieterburen.

De molen staat op het ogenblik weer volop in de belangstelling. D.J. Tinga is vrijwilliger molenaar op deze molen. Daarnaast heeft ook M. Duursma belangstelling getoond om de molen regelmatig te laten draaien. In het streven de molen zoveel mogelijk te laten draaien wordt een dergelijke assistentie door eigenaar Stichting De Groninger Molen van harte toegejuicht. Tevens fungeert De Vier Winden als lesmolen waar op het ogenblik 3 vrijwilligers door D.J. Tinga worden opgeleid.

35. Koren- en Pelmolen Joeswert te Feerwerd.

Het nieuwe jaar begon voor ambachtelijk molenaar Rolf Wassens niet erg voorspoedig. Tijdens het malen met het elektrisch aangedreven koppel natuurstenen brak de lopersteen in tweeën. Nu kon er dus alleen nog maar worden gemalen met het koppel stenen dat uitsluitend op windkracht aangedreven kan worden. Gedurende de periode dat de motorsteen defect was, circa één week, werd er van 's morgens vroeg tot 's avonds laat zoveel mogelijk met de wind gemalen om aan de grote vraag naar meelprodukten te kunnen voldoen. De molenmaker kwam er aan te pas om ter plekke een tweede ijzeren band om de lopersteen te smeden, zodat de twee helften weer stevig tegen elkaar getrokken werden. Nadat de steen weer was gescherpt, kon er naar volle tevredenheid mee gemalen worden. Verder werd er een nieuwe kop aan een legeringsbalk gezet onder de eerste zolder.

36. Korenmolen De Meeuw te Garnwerd.

Op deze molen is in 1994 de stelling voorzien van een waterkraag. Tevens is er een nieuwe korte schoor en een wipstok aangebracht, en heeft de kap weer zijn jaarlijkse teerbeurt gehad.

38. Koren- en Pelmolen te Ganzedijk.

De Gedeputeerde Staten van Groningen hebben het door biotoopwachter B. Oomkens ingediende bezwaar tegen de mogelijkheid van houtteelt (met aanlegvergunning) in het nieuwe bestemmingsplan Buitengebied Finsterwolde gedeeltelijk gegrond verklaard. Dit betekent dat, net als voor het landelijk gebied ten

noorden en ten westen van de molen, in het landelijk gebied ten oosten en ten zuiden van de molen Ganzedijk binnen 750 m. van de molen geen houtteelt is toegestaan. Het is jammer dat de molen en de omringende dorpsbebouwing onder een ander bestemmingsplan vallen. Tot dusver heeft het gemeentebestuur van Reiderland weinig oog voor de molenbiotoop. Ondanks andere adviezen zijn er een aantal jaren geleden wilgen op het terrein bij de molen geplant. Men is nog niet genegen deze te vervangen door bomen van een meer geschikte soort.

42. Poldermolen De Eendracht te Sebaldeburen.

Op 12 januari j.l. vond het optreden plaats van het Deep River Quartet in zaal Balk te Zuidhorn. Onder belangstelling van ongeveer 400 aanwezigen werd door deze veelzijdige groep een zinderende voorstelling gegeven. Na afloop van het concert, welke door de Lionsclub Westerkwartier werd georganiseerd ten bate van de molen *De Eendracht*, kon de voorzitter van de Lions een cheque van f 10.000,- overhandigen aan mw. I. Martens, die in de hoedanigheid als voorzitter van Molenstichting Westerkwartier vertegenwoordigd was. Het geld zal worden besteed voor de restauratie van de kap van deze molen. Deze restauratie staat voor 1996 op het programma.

73. Koren- en Pelmolenrestant De Rijzende Zon te Meeden.

(zie blz.162 van het Groninger Molenboek, uitg. 1981)

De laatste molen van de vroeger zelfstandige gemeente Meeden, waarvan alleen het stenen onderachtkant resteerde, is in november 1994 geheel gesloopt. Ook het bijbehorende moleenaarshuis werd met de grond gelijk gemaakt. De achtkante stellingmolen "De Rijzende Zon" was een koren- en pelmolen welke werd gebouwd in 1852 voor J.A. Wielens. Reeds in 1854 werd de molen verkocht en verschillende wisselingen van eigenaren hadden daarna plaats. Lang bleef de molen in bezit van de familie Reinders, nl. van 1869 tot 1938. H. Hoeksema werd vervolgens de laatste eigenaar/molenaar. In de 50-er jaren raakte de molen in verval en werd er uitsluitend motorisch gemalen. In 1957 besloot de gemeenteraad van Meeden tot aankoop van de molen over te gaan. Helaas werd dit raadsbesluit echter door gedeputeerde staten weer ongedaan gemaakt in verband met financiële consequenties. De toenmalige staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen verleende daarop een sloopvergunning. In april 1959 volgde daarop de onttakeling. Het molenrestant werd aanvankelijk nog als motor-

maalderij gebruikt, doch diende later uitsluitend voor opslag. Het gemeentebestuur en de bevolking van dit Groninger dorp hebben daarna nog lang gehoopt de molen toch nog eens te laten herrijzen. In 1977 werd daar actie voor gevoerd en in 1978 reserveerde het gemeentebestuur zelfs een ton voor herstel... Het heeft niet zo mogen zijn. De molen werd zonder enige ruchtbaarheid tot de grond toe afgebroken. Er is momenteel bij de rijksdienst voor de monumentenzorg een onderzoek gaande om alle molenrestanten min of meer te beschermen, zodat sloop altijd eerst moet worden aangevraagd. Deze beschermingsmaatregel komt in ieder geval voor *De Rijzende Zon* te laat. Heel jammer!

Het onderchtkant van de molen te Meeden kort na de sloop van de romp. Hier is het bouwwerk nog in gebruik als motor-maalderij. (Ansichtkaart coll. CEvdH)

87. **Korenmolen *Wilhelmina* te Noorderhoogebrug.**

Afgelopen najaar draaide voor de zoveelste keer de taatspot onder de koningspil kapot. Er werd besloten om hier nu maar een speciaal druklager te monteren, en tot dusver draait het zaakje weer perfect. De molenmaker monteerte tevens spanners op de voeghouten in de kap, dit om verder doorbuigen te voorkomen.

134. Korenmolen De Vriendschap te Winsum.

Op de molen is in 1994 veel gebeurd. Zo zijn de rotte delen van de staartbalk weg gekapt en is vervolgens behandeld om opnieuw inwateren te voorkomen. Verder zijn de toegangsdeuren en de stellingdeuren geverfd. Ook de stelling is weer een aantal keren in de teer gezet. Eind oktober, begin november is de rietdekker begonnen met het opnieuw dekken van 4 velden. Het riet was ongeveer 75 jaar oud en niet 18 jaar zoals dat in de vorige Zelfzwichter was te lezen. Toen de rietdekkers bezig waren is door de molenmaker een nieuw teerluik aangebracht zoals dat vroeger ook het geval was. Half november is door de molenmaker een nieuwe lange spruit geplaatst, hierbij is gelijk de staart 30 cm achteruit gezet. Ook zijn rond die tijd door een timmerman de 8 stiepen opnieuw ingevoegd en zijn er tevens twee nieuwe stelling ramen geleverd. Eind januari zijn door de 2 vrijwilligers 2 nieuwe spruitluiken gemaakt van de oude waterborden.

135. Koren- en Pelmolen De Ster te Winsum.

Ook op deze molen is in 1994 veel gedaan, ondanks dat deze molen niet kan draaien doordat de kap verrot is. Zo is de onderkant van de toegangsdeuren vervangen en zijn er in de onderbouw 8 nieuwe ramen en kozijnen geplaatst. Door de vrijwilligmolenaar Rias Bakema is evenals voor molen *De Vriendschap* een nieuwe vlaggemast van een oude verwarmingsbuis gemaakt. De molenmaker wordt nog een opdracht verstrekt voor het aanbrengen van een nieuwe stelling.

137. Koren- en Pelmolen De Leeuw te Zeerijp.

Ook bij deze molen waren er problemen met het taatspotlager onder de koningspil, waardoor de molen ongeveer anderhalve maand niet heeft kunnen draaien. Dit kwam slecht uit, want de vrijwilliger wilde net gaan proef malen met de pas gescherpte maalstenen. Deze stenen waren al sinds de oorlog niet meer gebruikt en waren nodig toe aan een beurt. Een grote klus voor de molenaar, want er was nog nauwelijks iets van het oude scherpstel te onderscheiden. Nadat molenmaker Molema uit Scheemda een nieuwe taatspot had gemonteerd kon er weer met dit koppel stenen gemalen worden. Ook het koppel kunststenen wordt nog regelmatig gebruikt voor het malen van veevoer. De grote wens van de molenaar om het gevlucht in de toekomst weer te kunnen voorzien van zelfzwichting lijkt voorlopig niet door te gaan. De eigenaar, de molenstichting "Fivelingo", ziet nog geen kans om het

benodigde geldbedrag op tafel te krijgen. Er werd besloten om eerst het meest noodzakelijke onderhoud aan het (Oud-Hollandse) gevlucht te laten uitvoeren. Enkele rotte heklatten, kluften en gedeelten van de voorzomers werden vernieuwd door de molenmaker.

Vrijwillig molenaar J. Korf tikt er lustig op los. Op de foto is duidelijk te zien welk gedeelte reeds gebild is. (foto: J. Korf 1994)

Molenmakersbedrijf Dunning gaat in het najaar naar Zuid-Afrika. Onlangs kreeg men opdracht tot restauratie van "Mostert se Meul" in Kaapstad/Rondebosch, Zuid-Afrika. Deze molen werd zeer waarschijnlijk gebouwd in 1796 door Dirk Gysbert van Reenen. Zijn schoonzoon, Sybrand Mostert erfde de molen in 1827. Het is een korenmolen met één koppel stenen met een doorsnede van 1.20 m. die direct via het bovenwiel wordt aangedreven. De molen werd in 1936 voor het laatst gerestaureerd door molenmaker Chr. Bremer.

Momenteel is men bezig met het vervaardigen van een nieuw bovenwiel voor deze molen, die eerder door molenmaker Bremer werd opgeknapt. Daarnaast moeten er nog nieuwe roeden worden gemaakt. Alle geprefabriceerde onderdelen gaan met een container naar Kaapstad. De molenmakers Westers, Pruim, Faber en Dunning reizen de onderdelen per vliegtuig achterna. De restauratie neemt ongeveer 2 tot 3 weken in beslag.

Brochure in de Duitse taal

In deze Zelfzwichter treft u op de middenpagina's weer een bijgewerkte lijst aan van de contactpersonen van de molens die op de brochure *Alle molens in Groningen* voorkomen.

De Stichting De Groninger Molen heeft deze molenbrochure tevens in de Duitse taal uitgebracht met als ondertitel: "Ein besuch lohnt sich sehr!" De molenfolder was al sinds begin 1992 in het Nederlands gratis verkrijgbaar bij de meeste molens in Groningen en VVV-kantoren. Binnenkort zal deze geactualiseerde brochure verkrijgbaar zijn bij de molens en VVV-kantoren. De brochure is tevens verkrijgbaar op het kantoor van de Stichting De Groninger Molen, Westersingel 43, 9718 CD Groningen, tel. 050 - 121694.

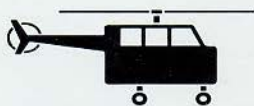
Nationale Molendag

Op zaterdag 13 mei a.s. vindt voor de 23ste keer dit nationale festijn weer plaats. We hopen op het juiste weer voor de molenaars en de fietsers! Op diverse molens zal weer het één en ander te doen zijn. Opengesteld voor bezoek zijn ze in ieder geval. Als molenliefhebber moet u op zo'n dag 1 of meer molens van binnen hebben bekeken. Maak er een leuk uitje van met familie, vrienden of bekenden. Van onze vrijwilliger op de poldermolen *Goliath* ontvingen we het op de volgende bladzijde afgedrukte programma.

Nationale Molendag zaterdag 13 mei 1995

Bij de Goliath te Uithuizermeeden
van 10.00 uur tot 17.00 uur

Vlieg er eens uit

Om 10.00 uur: Onthulling naamplaat van de molen, aansluitend muziek door de Eemskapel.

Om 17.00 uur : Trekking van de pleziertocht.

Met medewerking van:

- ✓ Landjuweel
- ✓ Rode Kruis-Welfare
- ✓ Echte bakker Koos Poelma met de "Energiebol"
- ✓ "Paradijsvogel" Willy Muntinga en Tiny Nuyens vermaken u met dans en oude muziek. Ook neemt Willy zijn "kinderen" de fretten mee.

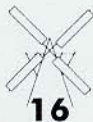
- ✓ Mini hobby-markt (hout en klei)
- ✓ Knipkunst in papier
- ✓ Schaapscheren (bij goed weer)
- ✓ Diverse molenminiaturen op het erf
- ✓ Koffie en limonade **GRATIS**

- ✓ **LEDENWERFAKTIE** voor de Vereniging van Vrienden van de Groninger Molens.
Een ieder die zich op de Goliath tussen 13 december 1994 tot en met 13 mei 1995 aanmeldt als lid, maakt kans op een pleziertocht boven de provincie Groningen!

Voor maar 2 kwartjes per week, daarvoor laat je geen Molen in de steek!
Lid worden? Gewoon doen!

Tot ziens op de Goliath, nabij de Eemshaven

Wijzigingen voorbehouden. Inlichtingen : ☎ 05954-12724 of 13758

RijksDienstMonumentenZorg en Biotoop

door B. Oomkens

De 35e aanvulling (mei/juni 1994) van het Restauratievademecum van de Rijksdienst Monumentenzorg handelt over de molenbiotoop. De heren ing. G.J. van Reeuwijk en M.W.J. van Roden zetten uiteen dat in bestemmingsplannen molenbeschermingszône's dienen te worden opgenomen, waarin de maximale hoogte van bebouwing en beplanting rond molens worden vastgelegd. Hiervoor is een berekeningsformule opgesteld waarin de askophoogte, de aard van de omgeving (open, ruw, gesloten) en de afstand tot de molen de belangrijkste factoren zijn. Worden deze zônes vastgesteld dan betekent dat niet dat alle wind- en zichtbelemmerende bomen en gebouwen op korte termijn zullen verdwijnen. Wel dat verdere aantasting van de biotoop wordt tegengegaan omdat de bouwaanvragen voor nieuwe gebouwen en/of voor verbouwingen aan de nieuwe bepalingen moeten worden getoetst.

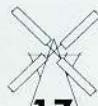
De biotoopwachters, molenorganisaties etc. kunnen -als er bestemmingsplannen voor de omgeving van molens worden ontwikkeld- zich door middel van bezwaarschriften in de procedure mengen. Dit is ook van toepassing bij de zogenaamde artikel 19-WRO-procedures.

Poldermolen "Weddermarke", Ao 1898
De molen in het vrije veld.
(foto: WOB, 1957)

Poldermolen "Weddermarke", Ao 1898
De molen midden in het bos
(foto: PvD, 21 augustus 1994)

Het beeldkwaliteitsplan als hulpmiddel voor vrije windvang

door H.A. Hachmer

Als in de herfst de bladeren van de bomen vallen levert het landschap weer verrassingen op. Verhip, daar staat een molen, nog nooit gezien! Een wijde blik kan het denken verruimen. Vooral in een open provincie als Groningen verwacht je ruimdenkende ambtenaren en planologen. Niets is minder waar. Weg met die kille open vlaktes. Je moet je schamen voor vergezichten. Zet de klei maar onder water of plant het vol met bomen! Lang leve de vooruitgang.

Meerdere planologen en ambtenaren denken met water en bomen toeristen te lokken. Ze proberen sterke punten van andere provincies te imiteren. Je moet echter de kracht in je eigen provincie zoeken. Die kracht bestaat en dat is het eigenzinnige Groninger landschap. Toeristen komen niet voor bossen of meren naar Groningen. Die zijn er genoeg te vinden dicht bij de Randstad of bij onze oosterburen.

Tot verrassing van de V.V.V. in Winschoten vinden "westerlingen" een tocht door het Oldambt leuker dan door het mooie Westerwolde. Mij verbaast dit niets. Waar vind je een Hollandser karakter van Nederland dan in het Oldambt of op het Hogeland. Nederland wordt in snel tempo volgepropt en het landschap verschaalt. Waar vind je nog de wijde vlaktes waar de Amerikanen voor komen? Bovendien willen ze graag molens zien, geen molens weggepropt achter een gemeentebosje van waaibomenhout.

Gelukkig lijkt het tij een beetje te keren. Steeds meer provincies werken bij herinrichting van gebieden met beeldkwaliteitsplannen. In Zuid-Holland en Zeeland is men al zo ver. Ook op gemeentelijk niveau zou men steeds meer met beeldkwaliteitsplannen moeten werken. Bij het opstellen van een beeldkwaliteitsplan wordt de gehele omgeving onder de loep genomen. Wat zijn de sterke en wat zijn de zwakke punten in de omgeving. Bij eventuele veranderingen gaat men kijken wat er veranderd kan worden ten gunste van het totaalbeeld. Past die telefooncel wel op die hoek, zijn de parkeerplaatsen van auto's wel gunstig gesitueerd ten opzichte van een monument, staat die lantaarnpaal wel goed. Men gaat de situatie ter plekke dus nog eens kritisch bekijken.

Wij richten ons eens op het voor de molenliefhebber zo gevoelige bomen probleem. Ook hier kan het beeldkwaliteitsplan voor een oplossing zorgen. Enerzijds verhogen bomen de sfeer in een dorpsstraat. Anderzijds kunnen ze de blik op historische gebouwen beperken. Men kan

bij de uitvoering van het beeldkwaliteitsplan er toe besluiten het zicht op historische en beeldbepalende gebouwen zoals de dorpskerk en een molen weer vrij te maken. Dit alles in overleg met de bevolking. Misschien is het iets voor de molenaars om de gemeente warm te maken voor een beeldkwaliteitsplan. Nu wordt vaak zonder overleg van alles en nog wat uitgevoerd zonder dat men er ook maar iets van weet. Plotseling staan ze er, die dikke eiken of esdorens. Het totaalbeeld veranderen met behulp van een beeldkwaliteitsplan kan de sfeer in een dorp verbeteren en voor een buitenstaander wordt het dan aantrekkelijker om naar dat dorp te gaan. De molenaar moet met goede argumenten komen. Verbetering van sfeer is een sterk punt.

Alléén maar schelden op bomen, en je wapenen met weinig steekhoudende argumenten zoals in sommige molenkringen gebeurd, helpt niet. Je jaagt de gemiddelde Nederlander tegen je in het harnas. Goed overleg tussen allerlei organisaties, ook met de 'groene' jongens, kan veel verbeteren. Het beeldkwaliteitsplan kan een hulpmiddel zijn!

gildenieuws

Gildenieuws

door B. Oomkens

Vergadering Gilde, afdeling Groningen

Op zaterdag 22 april a.s. houdt de afdeling Groningen van het Gilde van Vrijwillige Molenaars een vergadering in De Twee Provinciën te Paterswolde. Vooraf wordt er een rondvaart over het Paterswoldse meer gemaakt. Er zal gesproken worden over diverse zaken die ons als vrijwillige molenaars bezig houden zoals:

- * Opleiding
- * Bemensen van de molens. Sommige gediplomeerde vrijwilligers zoeken een molen, anderen hebben meerdere molens in beheer. Het bestuur wil graag een overzicht van de knelpunten en zo nodig overleg voeren met de eigenaren.
- * Vergoeding verzekeringspremies e.d. Op dit punt bestaat in de provincie weinig eenheid. Enkelingen krijgen verzekeringspremies (WA-plus en ongevallen) en andere kosten vergoed, anderen niet meer dan voorgefinancierde kosten van onderhoudsmateriaal.

Het bestuur wil de leden polsen over een aanbeveling aan de eigenaren (via de Stichting) voor een minimum-regeling.

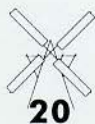
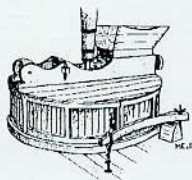
- ★ Veiligheid op molens. Voor werknemers in bedrijven is de ARBO-wet aangescherpt. Het bestuur voert overleg met de betreffende instanties over de nodige voorzieningen in molens.
- ★ Documentatie molenmakers. Het bestuur meent, dat de molenmakersbedrijven in deze provincie op zijn minst Speciaal-Donateur van het Gilde zouden moeten zijn. Door de Gildebrieven, Informaties en de basiscursus van het Gilde krijgen ze dan de beschikking over gerichte documentatie.
- ★ Biotoop. De Hollandsche Molen heeft het jaar 1995 uitgeroepen tot het jaar van de biotoop. Ook in de provincie Groningen zijn er op dit punt legio problemen. De vrijwillige molenaars worden opgeroepen de meest bedreigende wind- en zichtbelemmeringen rond hun molen zoals hoogte, afstand etc. op schetstekening te zetten en voor te leggen aan de biotoopwachter in hun rayon. In samenwerking met de heer De Vries van De Hollandsche Molen, andere molenorganisaties en de eigenaar kan dan worden geprobeerd verbetering in de situatie te krijgen. Verder wordt de leden (nogmaals) gevraagd in een zo vroeg mogelijk stadium dreigende verslechtingen als nieuwe gebouwen, bosaanplant, etc. te melden aan hun biotoopwachter. Wellicht zijn er molenaars die actief willen meehelpen en een bepaald gebied als biotoopwachter onder hun hoede willen nemen.
- ★ Maaldagen. In 1994 zijn er verschillende maaldagen georganiseerd. Het bestuur wil graag weten of men, gelet op de ervaringen, bereid is weer mee te doen en welke suggesties men op dit vlak heeft.

De leden krijgen nog nader bericht.

Examens

Aan het voorjaarsexamen 1995 van De Hollandsche Molen zullen 3 leden van onze afdeling mee doen. Het is nog niet bekend waar dit examen wordt gehouden.

De aangifte voor het najaarsexamen 1995 moet voor 1 mei a.s. gebeuren. De kandidaten moeten dan 18 jaar oud zijn, ten minste een jaar lid van het Gilde en 150 maaluren verdeeld over de 4 seizoenen hebben gemaakt.

JAN VOS

Rietdekkersbedrijf

**Al meer dan 25 jaar
vakmanschap**

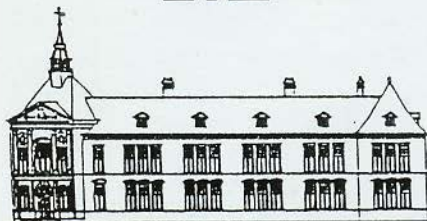
- Boerderijen ● Bungalows
- Villa's ● Molens
- Recreatiebungalows
- Tevens golfplaatbedekking

Ook voor reparatie & onderhoud

05906 - 20 39

Oude Boerenweg 11 - Glimmen

VEENKOLONIAAL MUSEUM

VEENDAM

Openingstijden

maandag gesloten, dinsdag t/m vrijdag:
11.00-17.00 uur, zaterdag en zondag 14.00-17.00 uur

Mulder Pot - Kropswolde

KORENMOLEN *De Hoop*

Woldweg 70, Kropswolde

Voor de zelfbakkers(sters):

- * volkorenmeel
- * tarwebloem
- * viergranenmeel
- * pannekoekmeel
- * boekweitmeel

geopend:

Di. t/m vr. 13.30-17.00 uur

Zat. 09.00-12.00 en 13.30-17.00 uur

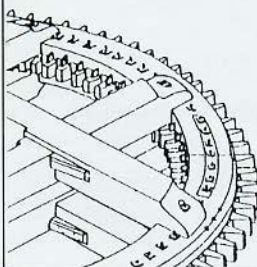
Molenaar J.J. Pot

telefoon 0 59 80 - 9 49 53

**MOLENMAKERS-
BEDRIJF**

**Roemeling
en
Molema**

KERKLAAN 5, SCHEEMDA
TELEFOON 05979-1660

Onderlinge Brandwaarborg Maatschappij

speciaal voor Molenaars

SINDS 1873 SPECIALIST IN HET VERZEKEREN VAN WINDMOLENS

Hoofdkantoor Deventer: Singel 19 - Postbus 448 - 7400 AK Deventer
Telefoon 05700-12353

P. REITSEMA

AMBACHTELIJK MOLENAAR

Schipvaart 36
9883 PR OLDEHOVE

Producent van diverse soorten meel, zoals:

- VOLKOREN TARWEMEEL
- MEEGRANENMEEL
- GELETTE TARWE
- ROGGEBOEM
- ROGGE
- HAVER
- LIJNZAAD
- PANNEKOEKMEEL

De molen is voorzien van een pellerij, zodat we nog de OUDERWETSE GORT voor u hebben.

Molen "De Leeuw"
Oldehove Tel. 0 59 49 - 16 28

DE KAMERSPECIALIST

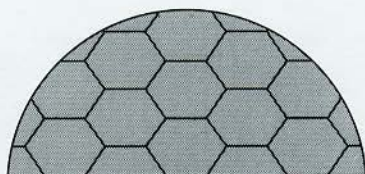
**HUUR
VERHUUR
ADVIEZEN
BEMIDDELING**

**Beheer van Huizen, Kantoren
en Bedrijfspannen.
Gespecialiseerd in Kamerverhuur.**

Eendrachtskade N.Z. 25
9718 BB Groningen
☎ 050 - 13 34 16
Geopend : 10-12 en 13-17.30 uur

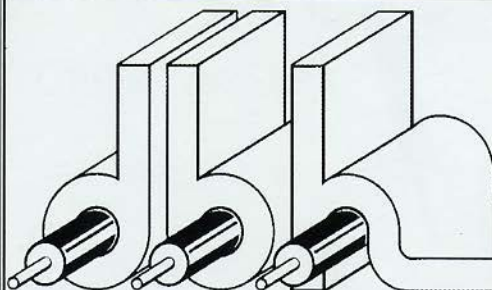
LAMON

- Betonrenovatie
- Gevelherstel en -impregnering
- Kelderafdichting
- Houtworm- en zwambestrijding

LAMON

Produktieweg 8 9301 ZS Roden
Telefoon 05908 - 12400
Fax 05908 - 12988

DRUKKERIJ & BOEKHANDEL

HOEKSTRA

Maakt druk werk van al uw drukwerk!

- * *Handelsdrukwerk*
- * *Familiedrukwerk*
- * *Verenigingsdrukwerk*
- * *Brochures, programma- en jubileumboekjes*

Vraagt vrijblijvend prijsopgave ...

Herestraat 41 - Grijpskerk - tel. 05947-12253

Rabobank

Voor een hypotheek op maat

FIRMA EKKELKAMP

De speciaalzaak voor: Volkorenmeel

Hondensport

Vogelzaden, Vogels

Aquariumbenodigdheden

Hengelsportartikelen

en alles voor Uw huisdieren

Rijksstraatweg 135

Telef. 344816

HAREN (Gr.)

DE MOLEN IN DE VREUGD?

Wij hebben
een grote collectie
geboortekado's, zoals:

*kindercouverts,
rammelaars,
spaarpotten,
servetbanden,
paplepels en
geboortebekers
in zilver en pleet.*

GRAVEREN IS GRATIS!

JUWELIER REPKO

Herestraat 4

Groningen

tel. 050 - 129131

Rabobank

Voor een spaarvorm die bij u past

Presentatie van het boek "De Standerdmolen"

door W.O. Bakker

Al een aantal jaren waren de drie auteurs van dit boek bezig om een "Moleninformatie" over deze molens samen te stellen voor het Gilde van Vrijwillige Molenaars. Na verloop van tijd bleek er zoveel te vermelden dat het voor een "Informatie" veel te veel werd. Geruime tijd werd er door gewerkt en gepoogd een vorm te vinden om het als boek te laten uitgeven. Uiteindelijk was de Stichting "Matrijs" in Utrecht bereid om het manuscript in boekvorm te laten verschijnen. In november zou het boek verschijnen en kreeg ik van de auteurs Erik Tijman (Deventer), Jan Scheirs (Hilvarenbeek) en Dick Zweers (Amsterdam) de uitnodiging om het eerste boek aan mij uit te reiken als dank voor mijn medewerking.

Dit vond op achttien november j.l. plaats in het Land van Maas en Waal. Na van het station Nijmegen te zijn opgehaald ging het eerst naar Batenburg. Hier staat op de verbrede Maasdijk een pracht van een standerdmolen. Deze molen staat in een prachtig landschap, van alle kanten vrij op de wind en is eigendom van de Vereniging "De Hollandsche Molen". Als één van de weinige molens van dit type is hij lang in bedrijf gebleven en nooit echt verwaarloosd. Sinds een aantal jaren wordt hij als enige standerdmolen in Nederland weer professioneel bemalen door de vrijwillig molenaar Hans Titulaer.

Op deze malende molen kwamen de genodigden bijeen waarbij vele vrijwillige molenaars en misschien anderen die nog nooit een standerdmolen hadden bezocht. Vele bekenden konden we begroeten uit de molenwereld, waarbij ook meerdere bestuurders. Ondanks het sombere weer en weinig wind maalde de molen toch, maar we hadden de molen toch het liefst volop malend gezien waarbij je het gevoel krijgt dat alleen op een standerdmolen mogelijk is.

De standerdmolen te Batenburg

Na een uitgebreid bezoek begaf het gezelschap zich naar het nabij gelegen Bergharen. We werden ontvangen op het molenmakersbedrijf van de familie W. Coppes. Dit goed geoutilleerde bedrijf bestaat reeds lang. Zij hebben enkele grote restauraties aan standerdmolens in dit rivierengebied uitgevoerd die bijna op nieuwbouw uit kwamen. Op het erf staat een heel grote modelstanderdmolen, die al de relatie van het bedrijf met dit type molen aangeeft. Verder lagen er een aantal onderdelen waaronder een standaard. Ook een roede van Bremer en een nieuwe roede die opgehekt werd voor de molen van Herveld.

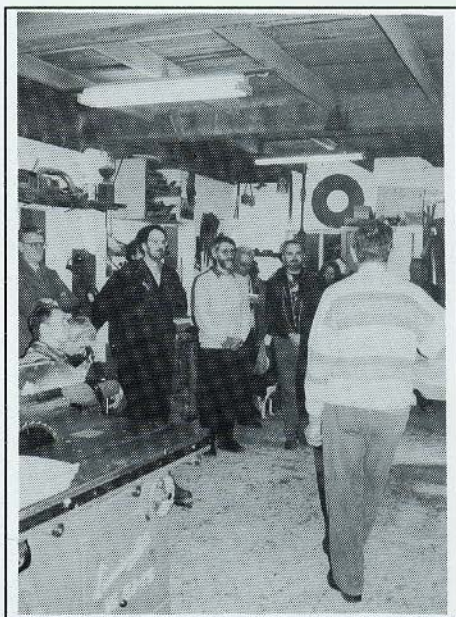
Een werkplaats was ingericht als ontvangstruimte, waar een nieuw bovenwiel in aanbouw was voor de standerdmolen van Moergestel. Ook was er een bar waar we door de familie Coppes gastvrij werden ontvangen.

Muzikaal werd de bijeenkomst opgeluisterd door het folkloristisch duo "Annannas" die molenliedjes speelden op viool en harmonika. (De naam was ontstaan uit de voornamen van de dames van het duo).

Namens uitgeverij "Matrijs" werden we verwelkomd door de heer Beukers die velen bedankte die aan het boek hadden meegewerkt en de uitgifte mogelijk maakten. Namens de auteurs sprak Jan Scheirs. Hij memoreerde dat na 700 jaar standerdmolen er eindelijk een boek speciaal over deze molens verscheen. Hij hoopte dat velen een aanzet zullen vinden om zich verder in deze materie te verdiepen in de regionale archieven. Hierna overhandigde Erik Tijman mij het eerste boek waarna ik ieder heel hartelijk heb bedankt. Verder heb ik mijn relatie met standerdmolens toegelicht die reeds van 1938 dateert. Zeer veel heb ik in de loop van de jaren opgestoken van mijn helaas vorig zomer overleden vriend I.J. de Kramer.

Tot mijn genoegen was mevrouw De Kramer deze middag hier aanwezig. Haar man zou anders de aangevoerde persoon zijn geweest om het boek te mogen ontvangen.

Na nog enige tijd gezellig met veel molenvrienden samen te zijn geweest, kwam er een eind aan deze zeer geslaagde bijeenkomst.

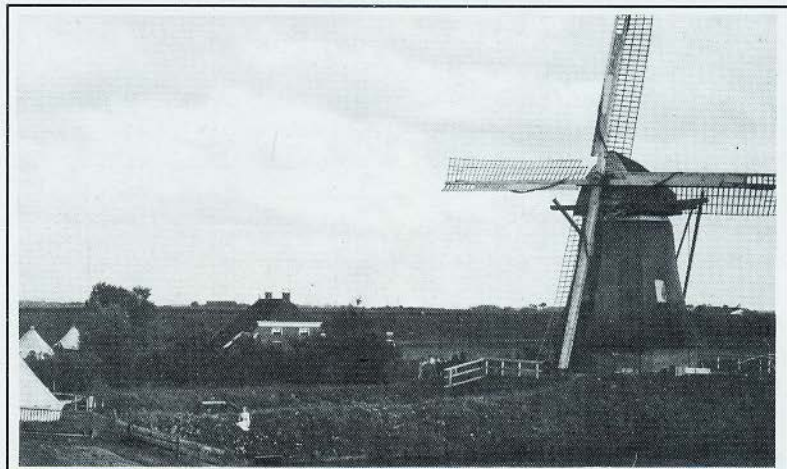

*Toespraak door de heer Bakker in de molenmakerswerkplaats van W. Coppes
Staand v.l.n.r. Jan Scheirs, Erik Tijman,
Dick Zweers. Erachter schrijvend Johan
Bakker van "De Molenaar"
(foto: WOB, 18 november 1994)*

Mobilisatie 1914-1918

Tijdens de eerste wereld oorlog was er rond de poldermolen Goliath een heuze bataljon soldaten gelegerd. Ze bivakkeerden in tenten en barakken. Barak "PAX", welke naast het molenhuis was geplaatst, werd onder andere gebruikt voor feestelijke samenkomsten om de sleur te breken. Op een aanplakbiljet van 19 januari 1916 wordt melding gemaakt van een feestelijke samenkomst met als ingrediënten:

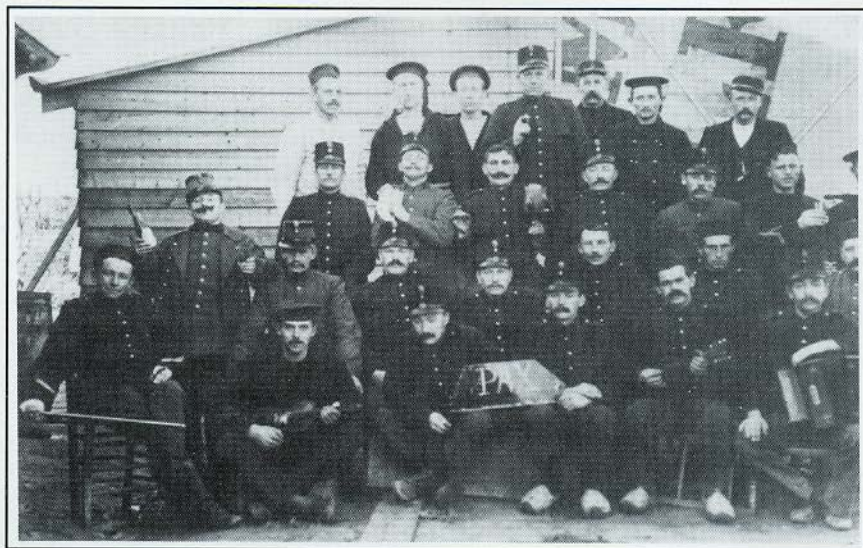
Opvoering van een blijspel in 2 bedrijven en bal na.
De volgende vier foto's geven een impressie uit die tijd.

Tijdens de mobilisatie was het een hele bedrijvigheid rond de molen. (foto uit 1914)

Groepje soldaten aan de voet van de dijk. De man in burger is vermoedelijk molenaar Mendelte en de kleine jongen met pet de zoon, P. Mendelte

Soldaten voor barak "PAX". Deze barak stond naast de woning. Hier werden onder andere de feestelijke bijeenkomsten gehouden. (foto: 1916)

*Soldaten voor de veldmuren van de molen. De Mariniers sliepen in hangmatten in de molen. Het balkje in de molen is er nog steeds.
De foto's zijn eigendom van de fam. B. Oosting, Uithuizermeeden*

Interessante historische feiten over De Jonge Hendrik

door Martin E. van Doornik

De restauratie van de molenaarswoning van wijlen Tiddo Muda bij de molen van Den Andel nadert zijn voltooiing. In 1985 is de bij deze woning behorende schuur aan de achterzijde wegens verval illegaal gesloopt. Op last van de Monumentenzorg moet de schuur in dezelfde staat herbouwd worden. Dat stelt de huidige particuliere eigenaar voor een groot probleem aangezien er vooraf geen metingen waren verricht. De geruchten deden daar de ronde, dat enkele muurdelen van de schuur weleens van de vroegere sarrieshut zouden kunnen zijn geweest. Een reden te meer om wat onderzoek te doen over het verleden van "De Jonge Hendrik", want volgens mij heeft een sarrieshut daar nooit gestaan.

Volgens het Groninger Molenboek (1981), pag. 189, heeft deze molen twee voorgangers gehad. De eerste molen werd gebouwd in 1852 en brandde af op 16 juli 1859. Herbouw volgde maar nogmaals kraaide de rode haan in de nacht van 4 op 5 juli 1874. Dit was de Noordermolen van Den Andel. De huidige molen is gebouwd in 1875 met een bovenachtkant en kap, met de gaande werken, afkomstig uit

Niekerk bij Zuidhorn. Hier komen we later op terug. Toch heeft er in Den Andel een sarrieshut gestaan. Niet bij *De Jonge Hendrik*, want de belasting op het gemaal werd afgeschaft in 1855 en het vermoeden bestaat dat niemand in 1852 nog een sarrieshut liet bouwen. Gegevens van wijlen de heer B. van der Veen Czn. brachten uitkomst. Even ten zuiden van de thans prachtig gerestaureerde 13e eeuwse N.H. kerk, aan het haventje van Den Andel, heeft vroeger ook een molen gestaan. Het was een standerdmolen, welke bij de korenmolensresolutie van de Provinciale Staten in 1628 mocht blijven staan. Hij verdween voor 1781, de oorzaak is niet bekend. Zijn opvolger was een rietgedekte, achtkante bovenkruier.

Een oude foto van de nu nog bestaande molenromp van de "Noordstar" aan de Havenstraat te Niekerk.

(foto: BvdV Czn, augustus 1935)

De
"Zuidermolen"
zoekt men in Den
Andel tevergeefs.
Maar het witte
molenaarshuis
aan de Groene
Laan 3 bestaat
gelukkig nog,
zodat de locatie
van de molen
bekend is.

(foto: MEvD,
maart 1993)

Het is niet bekend of het een grondzeiler of een stellingmolen was. Hij stond op een verhoging. Eigenaren waren: in 1800 Sybrig Wiersum, weduwe van Reinolt Hanssen, later Siert Reinolts tot 1811. Ene Gerrit Pieters Martini werd daarna eigenaar tot 1815, daarna Jacob Derks Vos, afkomstig uit Tjamsweer. De molen is in 1830 afgebrand. Vos liet weer een nieuwe molen herbouwen, een rieten achtkante bovenkruier met lage stelling op stenen onderstuk. In 1845 is de molen verkocht aan Jan Harms Brouwersma, die de molen in 1875 op zijn beurt verkocht aan Hendrik ten Bos. Ter onderscheiding van de in 1852 gebouwde *Noordermolen* kreeg de molen bij het haventje in 1854 de naam *Zuidermolen*. De molen brandde in 1878 nogmaals af. Hij werd niet weer herbouwd. Toch is er tot op heden een herinnering aan de *Zuidermolen* bewaard gebleven, want de bijbehorende molenaarswoning staat er nog, dat is het witte huis aan de Groene Laan 3. De sarrieshut is op een onbekend gebleven tijdstip verdwenen. Voorts ben ik benieuwd hoe oud het bovenachtkant van *De Jonge Hendrik* zou zijn. Dat het bovenachtkant afkomstig zou zijn van de nu nog bestaande romp te Niekerk, zoals in het Groninger Molenboek, uitgave 1981, pagina 79 wordt verondersteld en door H.A. Hachmer op pagina 16-17 in *De Zelfzwichter* 4/88 werd aangehaald, bleek niet juist te zijn. Dit werd in *De Zelfzwichter* 2/89 door Hachmer op pagina 21 terecht gerectificeerd. Het is de romp van molen *De Noordstar*, gebouwd in 1846 en afgebrand in 1910. Hij staat afgebeeld op foto nr. 38 in het boekje "Molens in Groningen in Oude Ansichten". Er heeft in Niekerk namelijk een tweede molen gestaan. Hij stond reeds als standerdmolen in 1616 vermeld, welke bij de resolutie in 1628 mocht blijven staan. Hij had een vlucht van ongeveer 18,8 meter. Hij komt voor op kaarten van 1686,

1781 en 1837. Hij werd in 1847 vervangen door een achtkante bovenkruier met stelling. De stellinghoogte is niet bekend. Eigenaren waren: in 1825 weduwe van Willem Jeltas Bakker, na 1832 zijn zoon Bouke Willems Bakker, die de standermolen liet vervangen. Vanaf 1860 was Harmannus Pothoff Heukers molenaar, later H. Aalfs. In 1874 werd de molen, staande ongeveer 100 meter ten noorden van de kerk aan de weg naar De Wijk, afgebroken, waarbij het bovenachtkant enz. naar Den Andel ging. Toen de heer B. van der Veen Czn. deze gegevens in december 1931 had opgemaakt, stond de sarrieshut er nog, welke hij op 3 augustus 1935 heeft gefotografeerd. Later is er op deze plek een nieuw huis gebouwd met de naam "Sarrieshut" erop. In 1977 is tussen de kerk in Niekerk en De Wijk - nu De Oude Wijk genaamd - een geheel nieuwe woonwijk gebouwd, zodat hiermede de laatste sporen van de standplaats van de molen zijn uitgewist. Het standermolen verleden van Niekerk is verbazingwekkend nog steeds in *De Jonge Hendrik* te Den Andel terug te vinden. De eiken koningspil, zwaar 48.5 x 48.5 cm, is daar gemakkelijk te herkennen als een gewezen standaard, waarin gaten voor de steekbanden zitten en er is ook een richel voor de zetel aanwezig. Dat zal wel in 1847 zijn gebeurd, want men was vroeger erg zuinig in hout gebruik. Het bovenwiel van de standermolen is eveneens in 1847 omgebouwd tot spoorwiel, want op de bovenste (grenen) kruisarmen zijn nog steeds uitsparingen voor de acht plooistukken te zien. Het is misschien mogelijk dat deze onderdelen in "De Jonge Hendrik" reeds uit de 17e eeuw dateren!

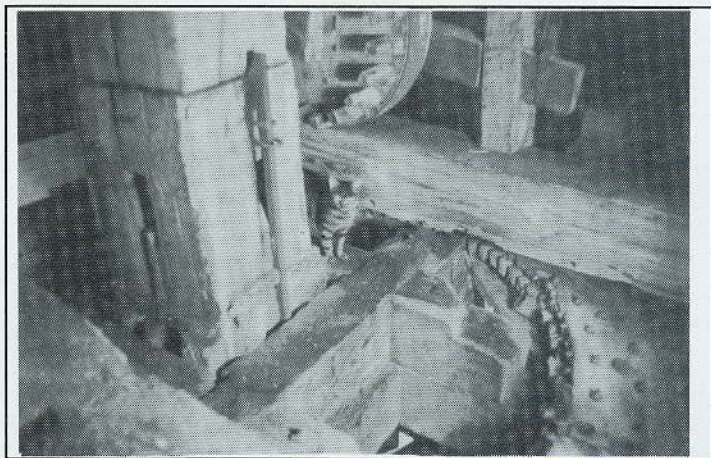

Foto vanaf de luizolder van "De Jonge Hendrik" De oude standaard uit Niekerk werd na 1847 koningspil. De uiteinden van de kruisarmen zijn duidelijk uitgespaard voor de acht plooistukken van het standermolen-bovenwiel. (foto: MEVD, 11 oktober 1994)

Naar De Keukenhof

door H. Blaauw

Evenals in vele andere plaatsen heeft ook Rolde een volkstuinvereniging en ongeveer vijftien jaar geleden ben ik daar lid van geworden. Niet vanwege mijn kennis van tuinieren. Men behoeft van mij geen foto te maken voor enige uitgave van zaden met onderschrift "Hendrik Jan de Tuinman". Mijn portret op een zakje slecht graszaad met als onderschrift "Het Kweekboortje" was beter van pas. Zowel mijn vrouw als ikzelf kunnen de oorlog niet vergeten. Stel je voor, dat er weer iets gebeurde, dan kun je in ieder geval zelf nog wat verbouwen. Zou het echter zover komen - en dat hebben we al geleerd -, dan heb je in de nacht wel medehelpers. Van mijn 6 witte kolen waren de drie grootste verdwenen.

Mijn jaren beginnen te tellen en het spitten gaat moeilijker en daarom nam ik het besluit de werkzaamheden op mijn tweehonderd vierkante meter te beëindigen. Voor de laatste keer had ik een flinke partij bruine bonen verbouwd, maar het viel bitter tegen. Bonen genoeg, maar in de pan de ellende. Twee dagen van te voren een portie in het water om te weken en dan de hele morgen koken. Uitgebakken spek. Een zondagmaal!

Of het van de hete droge zomer komt, ik weet het niet. Je kunt ze beter gebruiken in een revolver om volkstuindieven mee te beschieten, dan deze kiezelstenen te consumeren.

In januari is er de jaarvergadering met een spreker en een verloting. Ik ben ieder jaar aanwezig en win steeds een prijs, maar verder het hele jaar niet weer. Omdat de vereniging goed bij kas stond, werd er besloten dat er om de twee jaar een reisje georganiseerd zou worden. De eerste keer ging het naar de Flevohof. Ik was daar met schoolreizen, reisverenigingen en bejaardenreizen al twaalf keer geweest. Met het treintje ben ik ongeveer tien keer rond gereden, al was het alleen maar om het molentje in een wild stukje natuurgebied. De laatste keer ging de reis naar De Keukenhof bij Lisse. Om acht uur vertrokken we met de bus vanaf de opstapplaats bij de molen. We hadden een plezierige reis met een matige snelheid. Aangekomen was het moeilijk een plaats voor de bus te vinden. De zaterdag wordt door velen gebruikt voor een bezoek aan De Keukenhof. We genoten van hetgeen we daar zagen. Prachtige tulpen en narcissen langs de wandelpaden. Overal heesters en allerlei soorten bomen. Men raakte er niet op uitgekeken. Ook de waterplassen met hun eigen plantengroei verdienden ieders aandacht.

De
Keukenhof-
molen te
Lisse
Ao 1957
(foto: coll.
HB)

Wie moe werd, kon een poosje rust nemen op één van de vele banken, die overal waren geplaatst. En het merkwaardige is, al ben je dan zo'n dag ver van huis, overal kom je bekenden tegen. En wanneer je het niet ziet, dan hoor je het wel: 'Wat ist hier mooi nait?' Grönnegers!

Midden in De Keukenhof, op een half open plek, kom je een bekende tegen van vroeger. Een stille getuige, die na verplaatsing weer tot leven werd geroepen. Volgens de Provinciale Groninger Courant werd in 1892 op één kilometer ten zuidoosten van de begraafplaats aan de Broekerswijk op de Rozenburgerpolder groot 162 Ha. onder Scharmer een poldermolen gebouwd, een achtkante bovenkruier. De polder was opgericht in 1878. Jarenlang deed de molen dienst tot de tijd kwam van stilstand en verval. Er volgde op 25 mei 1954 een sloopvergunning en wat zou er gebeuren?

De Holland-Amerika-Lijn ontfermde zich over het bouwwerk en schonk het aan De Keukenhof in Lisse, waar het door molenmaker Medendorp uit Zuidlaren weer werd opgebouwd in 1957 als stellingmolen.

Het is een apart gevoel om zo'n molen te betreden en dan op de stelling te kijken over het wijde land van Zuid-Holland, een gebied waar ook eenmaal honderden molens hun aandeel hadden in het droog houden van de polders. Het was mijn hoogtepunt van de reis. Op de terugweg konden we nog lange tijd de molen in de verte zien. Ook de weg naar huis verliep zeer plezierig. We kwamen weer bij een molen terug.

's Avonds ga je alles van zo'n dag nog eens voor je zelf verwerken. Een dag, die ook weer verleden is geworden, net als de jaren, die achter je liggen. Gedachten aan de tijd, toen vele molens draaiden in Slochteren een waarvan één nog leeft in De Keukenhof van Lisse!

Herinnering

Hier op de stelling zag ik het verleden,
'k Reed op een fietspad, dat eenmaal eens liep
Van Slochteren naar de stad in het noorden,
Langs 't rustig en eenzaam zo mooi Slochterdiep.

Aan 't winnen van aardgas kon niemand nog denken.
Draaiende molens in 't verre verschiet.
Kan ik ze in ruil voor de Keukenhof geven:
Lach wie het lust, ik begeerde het niet.

Jaren ze kwamen en jaren ze gingen.
't Draaien der molens werd langzaam gestild.
Met hun verdwijnen verarmde het Landschap
Jets wat door velen toch niet werd gewild.

Weg was mijn droom, ik stond weer in 't heden.
De molen bij Scharmer naar Lisse gebracht
Ziet aan zijn voet de genietende mensen.
Aanschouwt ook de sterren in donkere nacht.

Heini Bremser, Rolde, 15 januari 1992

historie

Verstild verleden (12)

door H.A.Hachmer

In de voorgaande jaren reisden we door de gehele provincie om kiekjes van rond de eeuwwisseling te laten zien. Dit jaar zal ik mij wat betreft de fotokeuze beperken tot de stad Groningen en directe omgeving. Onlangs kreeg ik een prachtig ingekleurde prentbriefkaart van een bark-, pel- en oliemolen in bezit. We zien een landelijk landschap, met op de achtergrond wat bossages. Het lijkt haast een on-Gronings landschap. Het riviertje, links is het Reitdiep. We kijken op de bomen van het huidige Noorderplantsoen, en de molen staat op de plaats waar we nu de hoek Taco Mesdagstraat-Hofstede de Grootkade vinden. Zou de molen nu nog bestaan dan was ze geheel ingebouwd. Deze lokatie is overigens een zeer oude molen lokatie. Voor 1632 werd hier de Stadsvolmeulen gebouwd. De Stadsvolmeulen verdween tussen

1670 en 1680. In 1694 werd op de oude lokatie voor Adriaan Isebrants een spinnekop met stelling gebouwd. Deze molen deed dienst als pelmolen. In 1780 werd de spinnekop vervangen door een achtkante pel- en barkmolen met stelling. De molen werd gebouwd voor Jacob Hesselink. Volgens de Provinciale Groninger Courant brak er in de nacht van 14 op 15 februari een verschrikkelijke brand uit en werden ook het pakhuis en een woning voor vier knechten door de vlammen verzwolgen. In hetzelfde jaar werd de molen herbouwd. In 1842 werd deze molen voorzien van een gietijzeren as van Feijenoord-Rotterdam, de eerste in Groningen. De molen bleef tot 1867 in het bezit van de familie Hesselink. In dat jaar namen K. Hofman en zonen de molen over. Twee paar barkstenen werden door de familie Hofman vervangen door maalstenen. Veel plezier heeft men er niet van gehad. Op 4 december 1870 ging de molen wederom in vlammen op. In 1872 stond de molen weer op zijn plaats. Op 14 oktober 1882 brandde de molen nogmaals af. In 1883 werd de molen weer herbouwd zoals we hem op deze prentbriefkaart zien. Bij de herbouw werd gebruik gemaakt van de bovenbouw van De Oude Held onder Hoogkerk. In 1897 werd gemalen met behulp van een 50 Pk. petroleummotor. Windkracht was niet meer nodig en in 1912 werd de molen daarom gesloopt door molenmakers J. en H. Wiertsema uit Scheemda. Dit betekende nog niet het einde van de molen. De Wiertsema's herbouwden de molen te Sint Joost onder Wilhelmshaven. Daar bleef ze tot 28 september 1956 staan. Toen werd helaas voor de zoveelste keer het vuur overwinnaar. Een stukje oud-Groningen in den vreemde verdween.

Molens rond 1628

door P. van Dijken

In 1628 mochten van de 110 bestaande molens in de provincie Groningen maar 73 blijven bestaan door het aannemen van de Provinciale Resolutie op de belasting van het gemaal. Nergens kunnen we vinden welke molens mochten blijven staan. Wel worden de molens genoemd die moesten verdwijnen. De Stad Groningen en het landschap Westerwolde vielen buiten de Resolutie. Lopen we de gegevens van B. van der Veen Czn. na dan komen we wat aangegeven ouderdom betreft uit op 75 molens. Zijn er toch meer blijven staan, of klopt het aangenomen bouwjaar van enkele molens niet? Nader onderzoek zou dit duidelijk kunnen maken.

Volgens de gegevens van B. van der Veen Czn. waren de volgende molens ouder dan 1628:

Aduard	Standerdmolen gebouwd voor 1628, ingestort 1771. De sarrieshut is afgebrand op paasmaandag 1933.
Den Andel	Standerdmolen gebouwd voor 1628, verdwenen voor 1781. Dit was de voorganger van <i>De Zuidermolen</i> . Sarrieshut verdwenen.
Appingedam	Standerdmolen, <i>De Zuider-of St. Nicolaasmolen</i> genaamd, bouwjaar voor 1550. Omstreeks 1808 verdwenen. De sarrieshut is niet meer aanwezig.
Appingedam/ Tjamsweer	De Appingedamse <i>Noordermolen</i> , bouwjaar voor 1550, omstreeks 1848 verdwenen. Sarrieshut niet meer aanwezig.
Baflo	Standerdmolen, bouwjaar voor 1628, gesloopt 1848, voorganger van de <i>Molen van Vink</i> . Sarrieshut verdwenen.
Bedum	Standerdmolen, voor 1628 gebouwd, verdwenen omstreeks 1777. Sarrieshut niet meer aanwezig.
Beerta	Standerdmolen, voor 1628 gebouwd en in 1817 gesloopt. Dit was de voorganger van de molen van de weduwe Veldman. Sarrieshut stond aan de zuidzijde van de weg, tegenover de molen, thans verdwenen.
Delfzijl	Standerdmolen, gebouwd omstreeks 1580 bij de aanleg van de schans, gesloopt 1737. Eerste voorganger van de huidige molen. Sarrieshut omstreeks 1960 gesloopt.
Eenrum	Standerdmolen, voor 1628 gebouwd, in 1836 omgewaaid. Sarrieshut in 1941 gesloopt.
Ezinge	Standerdmolen, gebouwd voor 1628, gesloopt 1852, voorganger van stellingmolen <i>De Duif</i> . Sarrieshut verdwenen.
Farmsum	Standerdmolen, gebouwd voor 1600, gesloopt omstreeks 1811. Voorganger van molen <i>Aeolus</i> . Sarrieshut verdwenen.
Finsterwolde	Standerdmolen, gebouwd voor 1628, in of rond 1789 verdwenen. Eerste voorganger van de <i>Molen van Immenga</i> . Sarrieshut verdwenen.

Garnwerd	Standerdmolen, bouwjaar voor 1628, voor 1843 verdwenen, voorganger van <i>De Meeuw</i> . Sarrieshut gesloopt en later naar het oude voorbeeld herbouwd.
Garsthuizen	Standerdmolen, voor 1628 gebouwd, omstreeks 1700 verdwenen. Dit was de voorganger van de achtkante grondzeiler. Sarrieshut verdwenen.
Grootegast	Standerdmolen, gebouwd voor 1628. Tussen 1843 en 1847 verdwenen na de bouw van de <i>Molen van Haan</i> achter café Hazenberg (zie ZZ 1/94 en 2/94). Sarrieshut verdwenen.
Grijpskerk	Standerdmolen uit de 15e eeuw, gesloopt omstreeks 1805. Vermoedelijke voorganger van <i>De Fortuin</i> . Sarrieshut verdwenen.
Haren	Standerdmolen te Harendermolen, gebouwd voor 1603, gesloopt in 1822 of 1823. Sarrieshut bestaat nog.
Hellum	Standerdmolen gebouwd voor 1628, verdwenen 1798. Voorganger van de zeskante stellingmolen. De sarrieshut stond ten westen van de molen.
Holwierde	Standerdmolen voor 1628, vermoedelijk gesloopt omstreeks 1765. Eerste voorganger van <i>De Eva van Norden</i> . Sarrieshut verdwenen.
Houwerzijl	Standerdmolen gebouwd voor 1600, verdwenen omstreeks 1776. Eerste voorganger van stellingmolen <i>De Vrije Wind</i> . Sarrieshut bestaat nog.
Kropswolde	Standerdmolen gebouwd voor 1628, na 1837 verdwenen. Sarrieshut niet meer aanwezig.
Leens	Standerdmolen <i>De Olde Meulen</i> te Leens, gebouwd voor 1628, gesloopt 1819. Voorganger van De Hoop. Sarrieshut verdwenen.
Loppersum	Standerdmolen opgericht voor 1616, tijdens een storm omgewaaid op 29 november 1836. Sarrieshut verdwenen.
Losdorp	Standerdmolen, voor 1628 gebouwd. Omstreeks 1819 vernield door blikseminslag en gesloopt. Voorganger van de achtkante stellingmolen bij de wegsplitsing Spijk-Bierum. Sarrieshut verdwenen.
Marum	Standerdmolen, gebouwd voor 1616, omgewaaid 29 maart 1836. Voorganger van <i>De Benedictus</i> . Sarrieshut verdwenen.
Meeden	De Groote Meule, gebouwd voor 1628, gesloopt in 1832. Eerste voorganger van <i>De Rijzende Zon</i> . Sarrieshut afgebrand.
Middelstum	Standerdmolen <i>Ol Kaast</i> , gebouwd voor 1489, omgegooid in 1855. Voorganger van de huidige molen. De sarrieshut is niet meer aanwezig.
Midwolda	Standerdmolen, gebouwd voor 1564, voor 1745 verdwenen. Eerste voorganger van de <i>Molen van Beeuwen</i> . Sarrieshut verdwenen.
Midwolde	Standerdmolen <i>Nienoordt</i> , gebouwd omstreeks 1500, gesloopt in 1893. Sarrieshut verdwenen.
Molenrij	Standerdmolen, voor 1543 gebouwd, verdwenen voor 1799. Eerste voorganger van <i>De Windlust</i> . Sarrieshut verdwenen.
Muntendam	Standerdmolen voor 1618 gebouwd, verdwenen omstreeks 1738. Eerste voorganger van <i>De Munte</i> .
Niebert	Standerdmolen gebouwd voor 1625, gesloopt in 1895 of 1896. Voorganger van de huidige molen. Sarrieshut verdwenen.
Niehove	Standerdmolen voor 1628, gesloopt 1859. Voorganger van de achtkante stellingmolen. Sarrieshut verdwenen.
Niekerk (Wk.)	Standerdmolen voor 1628, gesloopt 1847. Sarrieshut verdwenen.

Nieuwolda	Standerdmolen gebouwd voor 1628, verdwenen voor 1786. Sarrieshut verdwenen.
Niezijl	Standerdmolen opgericht voor 1628, verbrand 2 september 1781. In 1935 bestond de sarrieshut nog, maar deze is nu verdwenen.
Noordbroek	Standerdmolen gebouwd voor 1628, gesloopt 1651. Eerste voorganger van de huidige molen. Sarrieshut verdwenen.
Noordbroek	Standerdmolen, <i>De Zuidermolen</i> genaamd, gebouwd voor 1628, omgewaaid 1780. Eerste voorganger van <i>De Aurora</i> . Sarrieshut gesloopt in 1896.
Noordhorn	Standerdmolen voor 1628, omgewaaid in 1781. Voorganger van de achtkante grondzeiler van Groendaal. Sarrieshut verdwenen.
Oldehove	Standerdmolen voor 1616 gebouwd, omstreeks 1784 verdwenen. Eerste voorganger van <i>De Leeuw</i> . Sarrieshut verdwenen.
Onderdendam	Standerdmolen voor 1616 gebouwd, omgewaaid 23 maart 1714. Eerste voorganger van de <i>Molen van Haitsma</i> . Sarrieshut verdwenen.
Oosternieland	Standerdmolen voor 1622 gebouwd, voor 1831 verdwenen. Sarrieshut omstreeks de Eerste Wereldoorlog gesloopt.
Opende	Standerdmolen, voor 1628 gebouwd, gesloopt in 1895. Eerste voorganger van de <i>Molen van Poppinga</i> . Sarrieshut verdwenen.
Pieterburen	Standerdmolen gebouwd voor 1628, waarschijnlijk verdwenen rond 1825. Voorganger van de huidige molen. Sarrieshut omstreeks 1956 gesloopt.
Ten Post	Standerdmolen voor 1616 gebouwd, verdwenen na 1796. Sarrieshut niet meer aanwezig.
Rottum	Standerdmolen gebouwd voor 1616, verdwenen voor 1825. Dit was de oude molen van het klooster <i>Bethlehem</i> . Sarrieshut verdwenen.
Scharmer	Standerdmolen voor 1628 gebouwd, gesloopt 1723.
Scheemda	Standerdmolen van omstreeks 1480, verdwenen in 1655. Opgevolgd door een achtkante stellingmolen. Geen sarrieshut meer aanwezig.
Schildwolde	Standerdmolen gebouwd voor 1628, gesloopt 1819. Voorganger van een achtkante stellingmolen. Sarrieshut verdwenen.
Schouwerzijl	Standerdmolen gebouwd voor 1616, gesloopt 1853. Voorganger van een achtkante grondzeiler. Sarrieshut verdwenen.
Stedum	Standerdmolen gebouwd voor 1628, verdwenen voor 1784. Eerste voorganger van <i>De Zilvermeeuw</i> . Sarrieshut verdwenen.
Stitswerd	Standerdmolen gebouwd voor 1628, gesloopt 1653. Sarrieshut niet meer aanwezig.
Termunten	Standerdmolen voor 1628 gebouwd, gesloopt in 1803. Eerste voorganger van de <i>Aeolus</i> . Sarrieshut verdwenen.
Uithuizen	Standerdmolen gebouwd voor 1621, gesloopt 1866. Voorganger van de huidige molen. Sarrieshut nog aanwezig.
Uithuizermeeden	Standerdmolen, gebouwd voor 1628, verdwenen voor 1781. Voorganger van een grondzeiler. Sarrieshut bestaat nog.
Ulrum	Standerdmolen van voor 1628, gesloopt in 1857. Voorganger van de achtkante stellingmolen. Sarrieshut verdwenen.
Usquert	Standerdmolen van voor 1628, gesloopt in 1818. Voorganger van de huidige molen <i>Eva</i> . Sarrieshut verdwenen.
Visvliet	Standerdmolen van voor 1628, verbrand in 1778. Eerste voorganger van de <i>Molen van Feenstra</i> . De sarrieshut staat er nog.

't Waar	Standerdmolen gebouwd voor 1602, verbrand omstreeks 1789. Voorganger van de achtkante stellingmolen. Sarrieshut verbrand in 1834, tegelijk met de tweede molen op deze locatie.
Wagenborgen	Standerdmolen voor 1628 gebouwd, afgebrand in de nacht van 12 op 13 februari 1824. Voorganger van de stellingmolen van P. van der Meer. Sarrieshut verdwenen.
Warffum	Standerdmolen voor 1628 gebouwd, verdwenen na 1683. Eerste voorganger van stellingmolen <i>Cronje</i> . Sarrieshut verdwenen.
Wehe den Hoorn	Standerdmolen voor 1628 gebouwd, omgewaaid september 1852. Voorganger van de <i>Molen van Hoeksema</i> . Sarrieshut verdwenen.
Westeremden	Standerdmolen gebouwd voor 1628, verdwenen rond 1818. Eerste voorganger van de <i>Molen van Duursema</i> . Sarrieshut verdwenen.
Wetsinge	Standerdmolen gebouwd voor 1628, gesloopt voor 1828. Eerste voorganger van de huidige molen. Sarrieshut verdwenen.
Winschoten	Standerdmolen aan de Visserdijk, gebouwd voor 1628, gesloopt 1760. Sarrieshut verdwenen.
Winschoten	Standerdmolen Langestraat, gebouwd voor 1628, gesloopt 1857. Sarrieshut verdwenen.
Winsum	Standerdmolen gebouwd voor 1628, gesloopt 1857. Voorganger van molen <i>De Ster</i> . Sarrieshut op Molenstraat 7, thans verdwenen?
Wirdum	Standerdmolen gebouwd voor 1628, verdwenen voor 1828. Voorganger van een stenen stellingmolen. Sarrieshut verdwenen.
Woldendorp	Standerdmolen voor 1628, verdwenen in 1798. Voorganger van de stellingmolen <i>Hercules</i> . Sarrieshut verdwenen.
Woltersum	Standerdmolen, gebouwd voor 1628, gesloopt in 1711. Voorganger van de stellingmolen van S. Emmelkamp. Sarrieshut verdwenen.
Zandeweer	Standerdmolen gebouwd voor 1628. Vermoedelijk in 1714 gesloopt en opgevolgd door oliemolen. Sarrieshut bestaat nog.
't Zandt	Standerdmolen <i>De Leermenstermolen</i> , gebouwd voor 1628, gesloopt in 1853. Voorganger van een stellingmolen. Sarrieshut nog aanwezig.
Zuidbroek	Standerdmolen <i>De Zuider- of Grootte Moolen</i> te Uiterburen. Gebouwd voor 1628, verbrand in de nacht van 13 op 14 april 1838. Voorganger van de achtkante stellingmolen. Sarrieshut verdwenen.
Zuidhorn	Standerdmolen gebouwd voor 1406, gesloopt in 1910. Sarrieshut in 1946 gesloopt. De molen was omstreeks de eeuwwisseling van P. Bakker.

Uithuizermeeden / gemeente
Eemsmond

Sarrieshut, oorspronkelijk
behorend bij de stander-
roggemolen gebouwd voor
1628 en voor 1781
verdwenen.

Dit huis wordt bewoond en is
nagenoeg in originele staat.
(foto: PvD, 13 maart 1993)

Over een molenverzameling

door C.E. van der Horst

● 1. Eindelijk is het zo ver. Midden vorig jaar verscheen TIMS TRANSACTIONS of the seventh Symposium. Het 7e deel dus van TIMS, wat staat voor The International Molinological Society. Het lijvige boekwerk (488 pagina's op bijna A-4 formaat) is een bundeling van alle lezingen en voordrachten welke gehouden zijn op het 7e symposium te Sankelmark in Sleeswijk-Holstein in, toen nog, West-Duitsland. Het symposium vond plaats van 13 t/m 19 augustus 1989. Dus voor dat dit boek van de pers rolde waren er al vijf jaar verstreken. Voor historische onderwerpen is dit echter geen enkel bezwaar. Het boek is in de Engelse taal geschreven en telt niet minder dan 32 molenartikelen, opgeluisterd met talrijke illustraties. Om een indruk te geven van de veelzijdigheid aan molinologische onderwerpen, doen wij zomaar even een greep:

The Windmills of Samos Mills in a Museum

Mills as a Museum

Far Eastern Watermills

The Post Mill

Japanese Rice Mills

The last Grinding Boat Mills in Europe

Mills and Millers in Various Times

Paltrock Windmills in Middle and Eastern Europe enz. enz.

Het boek begint met een uitvoerig verslag van het verloop van de gehouden excursies in dit fraaie Noord-Duitse landschap, met veel foto's van de molens en de deelnemers. En het eindigt met de overname van vele plaatselijke persberichten betreffende het symposium. Voor de internationaal georiënteerde molenliefhebbers is dit deel, evenals de vorige 6 uitgaven, een haast onmisbare molenbijbel geworden. Inlichtingen over deze belangrijke uitgave kunt u krijgen bij de heer Tjerk Oosterhuis, Hondsdraf 17, 3738 TB Maartensdijk. Het ISBN-nummer van dit boek is 92-9134-006-7

● 2. Tegelijk met bovenstaande uitgave verscheen bij TIMS een A-4 brochure met de titel "The horizontal Watermill - History and Technique of the First Prime Mover" door Berthold Moog. Een boekje van 96 pagina's en veel illustraties (voornamelijk tekeningen en schetsjes) dat

uitvoerig in gaat op de ontwikkeling van het horizontale watermolenrad in onze wereld. Uitgave 1994 - ISBN 92-9134-017-0. Inlichtingen over deze uitgave eveneens bij de heer Oosterhuis (zie bij nummer 1)

*Dit molentje
werd bezocht
door de
deelnemers van
het TIMS-Sympo-
sium in Sleeswijk-
Holstein.*

*Boerenmolentje
te Dellstedt -
Kreis*

*Dithmarschen,
gebouwd in 1926
en tot in de jaren
50 in gebruik
geweest.*

*(foto: CEvdH, 17
augustus 1989)*

● 3. Een ongewijzigde facsimile uitgave verscheen van het 75 jaar oude boekje "De Windmolens aan de Zaanstreek (1439-1918)" door Willem Buijs Pzn. Al vele jaren was deze voorganger van het belangwekkende werk van P. Boorsma's "Duizend Zaanse Molens" niet meer verkrijgbaar. Ook antiquarisch wordt het niet aangeboden. Het boekje van Buijs is beknopter en bevat ook nog wel wat onjuistheden in vergelijking tot het boek van Boorsma. Toch mogen zij die geïnteresseerd zijn in het Zaanse molen verleden deze uitgave niet missen, ook al omdat er tussen het verschijnen van zijn boek in 1919 en nu heel veel Zaanse molens zijn verdwenen. Het boekje meet 15x21 cm. in een slap kaft, 143 pagina's en is niet geïllustreerd. Het boekje is verkrijgbaar bij de Uitgeverij "Amor vincit Omnia" - J. Leguijt, De Kersenboomstraat 36, 1551 BW Westzaan, (☎ 075-282487). De prijs is f 27,50 plus de helft van de porto-kosten.

● 4. Ten noorden van - en tegen de Zaanstreek aan ligt de plaats Uitgeest. Een dorp dat veel molens heeft gekend en ook nu nog in het bezit is van een tweetal fraaie watermolens. In "Hutgheest" een uitgave van de vereniging "Oud Uitgeest" is een geheel nummer gewijd aan de meelmolen *De Krijgsman* aldaar (onttakeld 1902). Een fraai nummer van 52 pagina's voorzien van diverse mooie afbeeldingen en bestaande uit de volgende hoofdstukken: archeologisch onderzoek, bouwkundige gegevens, de geschiedenis tot 1600, de historie in de 17e en 18e eeuw en de jongste tijd. *Hutgheest* jaargang 14 nr. 2 (1993) en is te bestel-

len bij de redactie: Kerkbuurt 3, 1911 CM Uitgeest (☎ 02513-14707).
De prijs is f 17,50 franco.

● 5. Voor de geïnteresseerde leek verscheen onlangs (1994) weer eens een molenfotoboek met als onderwerp: "Jos Smit Molens in Nederland", deel uit de serie Atrium Cultuurgidsen (kunst-monumenten uit de gehele wereld). Na een beknopte inleiding van 16 pagina's worden niet minder dan 53 kleurenfoto's van molens door het gehele land getoond. De afbeeldingen zijn werkelijk zeer fraai gedrukt en haast niet van echte foto's te onderscheiden. Het boekje begint met de oudste vorm van molens, nl. de watermolens en bij de windmolens aangekomen houdt men ook daar de chronologische volgorde aan. Zo toont de laatste foto een rij moderne windturbines... Op pagina 43 en 45 zijn de afbeeldingen spiegelverkeerd afgedrukt en bij de tjaskers is de paal- met boktjasker verwisseld, maar voor het overige is het boek aanbevolen voor de beginnende verzamelaar. Afm. 170x245 mm., 75 pagina's, ISBN 90-611366-79. Prijs f 12,95 Verkrijgbaar in de boekhandel.

● 6. Over de onlangs maalvaardig gerestaureerde korenmolen in Suameer, schreef Kees Spithorst een boekje met als titel : "De Hoop - De laatste industriemolen in Tytstjerkeradiel". Een uitgave van de Stichting "De Hoop" te Burgum. Gelukkig is het boekje in de Nederlandse taal geschreven. Maar de historische feiten worden wel erg droog opgesomd en van de nabije jonge tijd zijn te weinig gegevens achterhaald. Jammer, een gemiste kans! Afm. 150x210 mm. schaars zwart/wit geïllustreerd - 50 pagina's. De prijs f 5,- afgehaald (op zaterdagen is de molen geopend).

"De Hoop" - Suameer. De verticale roede is hier nog voorzien van zelfzwichting. Wanneer deze werd gestoken wordt niet in het boekje vermeld.

(Een foto van WOB, coll. CEvdH, 14 augustus 1949)

● 7. "De Standerdmolen" - Bouw, geschiedenis, verschijningsvormen en bedieningswijze van Nederlands oudste windmolentype.

EEN BIJZONDER BOEK! Dit boek is het eerst verschenen Nederlandstalige boek dat aan dit speciale molentype is gewijd. Het zou aanvankelijk verschijnen via het Gilde van Vrijwillige Molenaars, maar financieel bleek dit niet mogelijk. Gelukkig heeft nu de Uitgeverij Matrijs, onder auspiciën van TIMS Nederland en met behulp van een aantal sponsoren, de uitgave van dit schitterende werk mogelijk gemaakt. Het boek bestaande uit 135 pagina's is na een inleiding, waarbij de belangrijkste windmolen-typen die als korenmolens worden gebruikt en waarbij wij de wipkorenmolens helaas helemaal missen, opgebouwd uit een aantal hoofdstukken te weten:

*de bouw van een standerdmolen
een historisch overzicht
het werken met een standerdmolen
verschijningsvormen*

beschrijving van bestaande Nederlandse standerdmolens.

De auteurs van dit standaardwerk hebben ongetwijfeld veel speurwerk moeten verrichten om dit belangwekkende boek aan de bestaande molenliteratuur toe te voegen. Veel aandacht is besteed aan technische en bouwhistorische zaken van dit oudste molentype van ons land. Dit alles ondersteund door enkele fraaie constructietekeningen. In het hoofdstuk over de verschijningsvormen van standerdmolens wordt heel Europa doorkruist. Van Zuid-Frankrijk naar Finland en van Engeland tot in de Oekraïne. Een groot aantal verschillen valt dan aan te wijzen. Het laatste hoofdstuk bestaat uit beschrijvingen van alle nog bestaande Nederlandse standerdmolens, 46 in totaal. Deze gegevens worden vergezeld van oudere afbeeldingen. Foto's uit een tijd waarin het Nederlandse landschap nog kleinschalig genoemd kon worden. Op dit moment staan de molens niet meer in hun oorspronkelijke omgeving maar tussen rijen bomen. Neergezet in keurige plantsoentjes, vaak te dicht bij een groot kantoorgebouw of rijen smakeloze woningen. Het wordt tijd dat de overheid ook de omgeving van molens eens bij wet gaat beschermen! Dit interessante leerzame boek mag door geen enkele molenliefhebber ongelezen blijven. Uitgever: Matrijs-Utrecht - 1994 - 135 pagina's - ISBN 90-5345-060-2 - Prijs f 49,95

Molentjes

Ansichtkaarten verzamelaars opgelet:

Er is een nieuwe kleuren ansichtkaart uitgekomen van de poldermolen *Goliath* te Uithuizermeeden. Verkrijgbaar bij de molen.

Oproep

Elders in dit nummer zag u foto's over "De Mobilisatie 1914-1918". Oude foto's, die in de omgeving van de *Goliath* zijn genomen. Vrijwilliger Ida Wierenga vraagt of u nog documentatie en/of foto's heeft over deze mobilisatieperiode. Reacties worden gaarne tegemoet gezien op de Hooilandseweg 89, 9983 PB Roodeschool of ☎ 05954 - 12724 / 13758.

Molenactiviteitenkalender

- 8 april ruilbeurs voor verzamelaars van molenkaarten, boeken, foto's e.d. in de Bethelkerk, Burg. Norbuislaan 1 te Utrecht- Zuilen.
- 20 april voorjaarsvergadering van de Vereniging in het restaurant van de Veemarkthallen.
- 3 mei herplaatsing kap op *De Lelie* te Eenrum
- 13 mei Nationale Molendag
- 20 mei Earth, Wind and Power te Schiedam, Het 10e Molenfestival. Leerlingen van Schiedamse scholen zullen een hedendaagse kijk op molens geven. Tussen molen *De Noord* en *De Nieuwe Palmboom* zullen de ludieke, futuristische en wie weet in de toekomst ook toepasbare machines worden tentoongesteld.
- 22 mei sluitingsdatum kopij voor *De Zelfzwichter* 2/95

Nieuwe leden

(stand tot 28 februari 1995)

H. Amsenga	Delfzijl	J. van der Scheer	Delfzijl
M. Biesheuvel	Kolham	M. Schollema	Middelstum
G. Boer	Zuidlaren	B.J. Scholten	Paterswolde
R. Boogaard	Groningen	Joh. Schraa	Ten Boer
H. Cannegieter	Midwolda	A.A. Spakman-Bakker	Hoogezand
A.M. van Dop	Naaldwijk	H. Tiekstra	Uithuizermeeden
E.D. den Drijver	Groningen	A. Tiekstra	Uithuizermeeden
J.J. Hekkema	Uithuizermeeden	J.W. Wessels	Groningen
J. Koster	Roodeschool	H. Wierenga	Assen
H. Muller	Roodeschool	T.F. Biewenga	Glimmen
Radio Noord	Groningen	Architectenburo Nienhuis	
P. Reitsema	Oldehove		Uithuizermeeden

Het molenwinkeltje

Onderstaande artikelen zijn bij de vereniging op aanvraag verkrijgbaar. De prijzen gelden afgehaald bij de fam. Dijk, Aduarderdiep 3, 9983 TG DEN HAM (Gr.), ☎ 0 59 03-17 22. Bij toezending worden verzend- en portokosten in rekening gebracht. Aangezien deze kosten sterk afhankelijk zijn van de bestelde artikelen, worden zij niet hier, maar alleen op de factuur vermeld. De letter/cijfer kode is de bestelkode.

MOLENANSICHTKAARTEN (kleur, serie 12 stuks) f 10,00

MA01

Adorp	KoPel Aeolus (2)	Ten Boer	ZA+KO Bovenrijge (20)
Den Andel	KoPel De Jonge Hendrik (7)	Ter Haar	KoPel Standerdmolen (126)
Finstervolde	KoPel molen Ganzedijk (38)	Uithuizermeeden	WATER Goliath (122)
Noordhorn	KoPel Fortuna (140)	Veelerveen	KOREN Niemans molen (15)
Paterswoldsemeer	WATER De Helper (39)	Zuidwolde	WATER Krimpstermolen (9)
Sebaldeburen	WATER De Eendracht (42)	Zuurdijk	KoPel De Zwaluw (66)

MOLENFOTO'S (kleur, per serie 10 stuks) f 10,00

MF01

Garmerwolde	WATER Langelandster (21)
Garsthuizen	KoPel De Hoop (114)
Kolham	KOREN Enterprise (98)
Leegkerk	WATER De Jonge Held (57)
Slochteren	WATER Fraeylema (109)
Slochteren	WATER GrootePolder (111)
Slochteren	WATER De Ruiten (113)
Wedderbergen	WATER (127)
Wedderveer	ZAAGM Spinnepok (128)
Westerwijtwerd	KoPel Zeldenrust (75)

MF02

Appingedam	WATER Olingermolen (6)
Vierverlaten	WATER Zuidwendinger (55)
Glimmen	WATER Witte Molen (49)
Klein Wetsinge	KoPel Eureka (1)
Midwolda	WATER Paaltjasker
Onderdendam	WATER Zilvermeeuw (10)
Overschild	KOREN Windlust (22)
Spijk	KoPel Ceres (18)
Westerwijtwerd	WATER De Palen (77)
Zuidwolde	WATER 't Witte Lam (12)

THEELEPELTJES

TH01 Molenafbeelding in diverse typen op steel f 4,-.

TH02 Verzilverd, met ovale of ronde Delfts blauwe molenafbeelding f 5,-.

STICKERS

ST01 Met embleem Vereniging Vrienden van de Groninger Molens f 1,-.

ST02 Met afbeelding van een Groninger Molen f 1,-.

MOLENBOUWTEKENINGEN (schaaformodellen)

BT01 Standerdmolen f 10,-.

BT02 Wipmolen f 10,-.

BT05 **KARTON BOUWPLATEN** (diverse modellen) f 7,50

BT03 Stellingmolen f 12,50

BT04 Spinnemolentje f 5,-.

BP01 **BORDUURPATRONEN** (met diverse molenafbeeldingen) f 10,-.

LB01 **LESBRIEF** over molens f 1,-.

MT01 **MOLENTEGELTJES** f 5,-.

LF01 **LUCIFERS** (in doosjes met molenafbeelding) Verpakt per 9 stuks f 2,50

BR01 **BROCHURE** Zelfzwichter

40 pagina's informatie in gekleurde omslag f 2,50

ZZxx **DE ZELFZWICHTER** (verschillen nummers) t/m nr.20 f 2,00, vanaf nr.21 f 2,50

Postbus 213

9700 AE Groningen